Sammlung vulgärlateinischer Texte
herausgegeben von W. Heraeus und H. Morf
2. Heft

Petronii cena Trimalchionis

nebst

ausgewählten Pompejanischen Wandinschriften

herausgegeben

von

W. Heraeus

Heidelberg 1909
Carl Winter's Universitätsbuchhandlung

Verlags-Archiv Nr. 325.

Einleitung.

Das Gastmahl des Trimalchio ist eine Episode eines nur trümmerhaft erhaltenen Zeit- und Sittenromans ('Saturae', in mindestens 16 Büchern). Der Verfasser heißt in den Handschriften Petronius Arbiter und ist wohl identisch mit dem Petronius, den Nero 66 n. Chr. zum Tode nötigte (Tac. ann. XVI, 17ff. 18 'arbiter elegantiae'). Die Zeit der Handlung ist etwa die des Tiberius, der Ort eine römische Kolonie am Golf von Neapel, vielleicht Cumae. Der Freigelassene Encolpius, der Held und zugleich Erzähler des Ganzen, schildert mit naturalistischer Treue ein Gastmahl bei einem reichen, ungebildeten Parvenu, dem Freigelassenen C. Pompeius Trimalchio Maecenatianus (s. c. 71). Die Teilnehmer sind von c. 32 ab mindestens 14: Encolpius und sein Gefährte Ascyltos (vgl. c. 57—59. 72; ihr Liebling und Pseudosklave Giton c. 26. 72); ihr Lehrer, der Rhetor Agamemnon (c. 26. 28. 46. 48—50. 58. 65; sein Unterlehrer Menelaus c. 27); Trimalchio und seine Mitfreigelassenen: C. Pompeius Diogenes (c. 38), Phileros (c. 43fg.), Niceros (c. 61. 63), Hermeros (c. 59, vgl. c. 36, 7—38. 57, 1—58); die Freigelassenen C. Julius Proculus (c. 38, vgl. c. 78), Plocamus (64), Echion (45), Ganymedes (44), Seleucus (42), Dama (41). Dazu kommen von c. 65 an der Freigelassene Habinnas und seine Frau Scintilla, sowie Trim.'s Frau Fortunata. — Die Sprache des Erzählers Encolpius ist die gebildete Umgangssprache jener Zeit, doch mit manchen Freiheiten. Dagegen ist die des Trim. und der übrigen Freigelassenen die damalige süditalische Volkssprache, doch soweit stilisiert, daß sie gegen die Eleganz der Erzählung nicht zu grell absticht, immerhin reich an vulgären Ausdrücken und Verstößen gegen das Schriftlatein (auch Gräzismen), daher eine der wichtigsten und frühesten Quellen unsrer Kenntnis des Vulgärlateins, sich vielfach berührend mit den etwa gleichzeitigen Pompejanischen Wandinschriften (Proben s. S. 40ff.). Auch die lateinischen Glossare (Corpus Gloss. lat. von Goetz) sind für das Verständnis der Sprache förderlich. — Überliefert ist das Gastmahl am vollständigsten durch eine einzige Handschrift XV. saec. *(H)*, die um 1650 in Traù in Dalmatien gefunden und jetzt in Paris ist. Sie ist von c. 37, 6 ab — mit geringen Ausnahmen — unsere einzige Quelle. Doch läßt auch ihr Text viele Kürzungen (und damit zusammenhängende

Änderungen) erkennen, die man nach Buechelers Vorgang durch freien Raum anzudeuten pflegt. Den Anfang des Gastmahls von c. 27—35, 5 (von da ab nur geringe Bruchstücke) enthielt außer den übrigen Fragmenten des Petron auch ein Exzerpten-Kodex, der uns hauptsächlich durch eine von Jos. Scaliger genommene, jetzt in Leyden befindliche Abschrift *(L)* bekannt ist. Der Text unsrer Ausgabe folgt im wesentlichen der meisterhaften Konstitution Buechelers, und zwar der Ausgabe letzter Hand von 1904. Doch schien namentlich in den Reden der Freigelassenen öfters die Bewahrung der Überlieferung zweckmäßig, da hier immer mit der Möglichkeit von Vulgarismen zu rechnen ist. Über die wichtigsten Abweichungen von der Überlieferung der Hdschr. *(H* und *L)*, bzw. von der Textgestaltung Buechelers *(Br.)* gibt teils der kritische Apparat Auskunft, teils die Anwendung von Kursiven für das in der Überlieferung ohne Anzeichen einer Lücke fehlende, sowie von eckigen Klammern für das in der Überlieferung überschüssige. Eigene Konjekturen des Herausgebers im Text oder Apparat sind durch ein Sternchen im Apparat bezeichnet, heillos verdorbene Stellen durch ein vorgesetztes Kreuz im Text.

Offenbach am Main, März 1909.

W. Heraeus.

Literatur.

Ausgaben:

a) Plenarausgaben des Petronius:

Sammelausgabe von P. Burman, Amsterd. 1709, ed. II. 1743, ‘cum integris doctorum virorum commentariis et notis N. Heinsii et Guil. Goesii’.

Petronii satirarum reliquiae ex recens. Fr. Buecheleri, Berol. 1862 (große kritische Ausgabe).

Petronii satirae et liber Priapeorum, ed. Fr. Buecheler, Berol. 1862, ed. II. 1871, III. 1882, erneuert 1895, IV. 1904 (kleinere krit. Ausg. mit knappem Apparat, Inhaltsübersicht des Ganzen sowie Indices; von ed. II an sind noch beigegeben: Varros satirae Menippeae, Senecas apocolocyntosis und kleinere Reste der röm. Satire).

b) Spezialausgaben des Gastmahls (z. T. mit Übersetzungen):

Petronii cena Trimalchionis, mit deutscher Übersetzung und erklärenden Anmerkungen von L. Friedländer, Leipz. 1891, in 2. Aufl. 1906 (enthält auch ausführliche Einleitungen und sprachliche Bemerkungen von Buecheler und Groeber).

Petronius cena Trim., edited, with introduction and commentary by W. E. Waters, Boston (U. S. A.) 1902 (mit einem Abriß der Sprache der Freigelassenen, p. XXXII—XLIV).

Petronius cena Trim., translated and edited with introduction, notes etc. by M. J. Ryan, London 1905.

Abhandlungen zur Sprache (bzw. Textkritik):

E. Ludwig, De Petronii sermone plebeio, Diss., Marburg 1869.

A. von Guericke, De linguae vulgaris reliquiis apud Petronium et in inscriptionibus parietariis Pompeianis, Diss., Königsberg 1875. (Vgl. E. Ludwig, Neue Jahrb. f. Phil. 1877, 572 ff.)

J. Segebade, Observationes grammaticae et criticae in Petronium, Diss., Halle 1880.

G. H. Kraffert, Neue Beiträge etc., Progr. des Gymn. zu Verden 1888, S. 13 ff.

J. A. Cesareo, De Petronii sermone, Romae 1887.

A. Funck, Zu Petron und lateinischen Glossaren, im Philologus LIII (1894), 127 ff.

W. Heraeus, Die Sprache des Petronius und die Glossen, Progr. des Gymn. zu Offenbach a. M., Leipzig 1899. — Derselbe: Zum Gastmahl des Trim., in der Festschrift zu Joh. Vahlens 70. Geburtstag, Berl. 1900, S. 427 ff.

A. Oliver, Observations on the use of certain prepositions in Petronius with special reference to the Roman sermo plebeius, 1899.

Howard, Case usage in Petronius' satires, Diss., Leland Stanford Univers. (Calif.) 1899.

E. Löfstedt, Beiträge zur Kenntnis der späteren Latinität, Upsala 1907. — Derselbe: Spätlat. Studien, Upsala 1908 (an verschiedenen Stellen).

F. F. Abbott, The use of language as a means of characterisation in Petronius, in der Classical Philology (Chicago), Band II (1907), S. 43 ff.

Wörterverzeichnisse:

Lexicon Petronianum, compos. J. Segebade et E. Lommatzsch, Lipsiae 1898 (vollständiges Speziallexikon).

Ein grammatisch-lexikalischer Index des Bemerkenswertesten in Buechelers kleinerer Petronausgabe, S. 128 ff. ed. IV.

'Voces Petronianae' in C. Paucker, meletematum lexistoricorum specimen, S. 27 ff., Dorpat 1875.

Allgemeines über Petron und sein Werk, Nachwirkungen etc.:

A. Collignon, Étude sur Pétrone, Paris 1892. — Derselbe: Pétr. au moyen âge et dans la littérature française, Paris 1893. — Derselbe: Pétr. en France, Paris 1905.

Außerdem in den Einleitungen der Ausgaben, in den römischen Literaturgeschichten von W. Teuffel § 305, M. Schanz § 395 (auch O. Ribbecks Gesch. der röm. Dichtung III, 150 ff.), wo auch weitere Literatur zu finden (in Friedländers 2. Ausgabe, S. 79 ff.).

Petronii cena Trimalchionis.

venerat iam tertius dies. id est expectatio liberae cenae. 26
sed tot vulneribus confossis fuga magis placebat, quam quies.
itaque cum maesti deliberaremus, quonam genere praesentem 8
evitaremus procellam, unus servus Agamemnonis interpellavit
trepidantes et 'quid? vos' inquit 'nescitis, hodie apud quem fiat? 9
Trimalchio, lautissimus homo, horologium in triclinio et buci-
natorem habet subornatum, ut subinde sciat, quantum de vita
perdiderit'. amicimur ergo diligenter obliti omnium malorum, 10
et Gitona libentissime servile officium tuentem usque hoc iube-
mus in balneum sequi. nos interim vestiti errare coepimus 27
immo iocari magis et circulis [ludentem] accedere, cum subito
videmus senem calvum, tunica vestitum russea, inter pueros
capillatos ludentem pila. nec tam pueri nos, quamquam erat 2
operae pretium, ad spectaculum duxerant, quam ipse pater fa-
miliae. qui soleatus pila prasina exercebatur. nec amplius eam
repetebat quae terram contigerat, sed follem plenum habebat
servus sufficiebatque ludentibus. notavimus etiam res novas. 3
nam duo spadones in diversa parte circuli stabant, quorum alter
matellam tenebat argenteam, alter numerabat pilas, non quidem
eas quae inter manus lusu expellente vibrabant, sed eas quae in
terram decidebant. cum has ergo miraremur lautitias, accur- 4
rit Menelaus et 'hic est' inquit 'apud quem cubitum ponetis, et
quid*em* iam principium cenae videtis'. etiamnum loquebatur 5
Menelaus, cum Trimalchio digitos concrepuit, ad quod signum
matellam spado ludenti subiecit. exonerata ille vesica aquam 6
poposcit ad manus, digitosque paululum adspersos in capite
pueri tersit.

longum erat singula excipere. itaque intravimus balneum, 28
et sudore calfacti momento temporis ad frigidam eximus. iam 2
Trimalchio unguento perfusus tergebatur, non linteis, sed pal-

10 balneo *H*, balnea *Br*. — 23 et iam non l. *HBr*. — 25 vescica *H gegen L*.

3 liis ex lana mollissima factis. tres interim iatraliptae in conspec-
tu eius Falernum potabant, et cum plurimum rixantes effun-
4 derent, Trimalchio hoc suum propinasse dicebat. hinc involutus
coccina gausapa lecticae impositus est praecedentibus phaleratis
cursoribus quattuor et chiramaxio, in quo deliciae eius vehebar-
5 tur, puer vetulus, lippus, domino Trimalchione deformior. cum
ergo auferretur, ad caput eius symphoniacus cum minimis tibiis
accessit et tanquam in aurem aliquid secreto diceret, toto itinere
cantavit.

6 sequimur nos admiratione iam saturi et cum Agamemnone
ad ianuam pervenimus, in cuius poste libellus erat cum hac in-
7 scriptione fixus: 'quisquis servus sine dominico iussu foras exie-
8 rit, accipiet plagas centum'. in aditu autem ipso stabat ostiarius
prasinatus, cerasino succinctus cingulo, atque in lance argentea
9 pisum purgabat. super limen autem cavea pendebat aurea, in
29 qua pica varia intrantes salutabat. ceterum ego dum omnia stu-
peo, paene resupinatus crura mea fregi. ad sinistram enim in-
trantibus non longe ab ostiarii cella canis ingens, catena vinctus,
in pariete erat pictus superque quadrata littera scriptum 'cave
2 canem'. et collegae quidem mei riserunt, ego autem collecto
3 spiritu non destiti totum parietem persequi. erat autem venali-
cium *cum* titulis pictum, et ipse Trimalchio capillatus caduceum
4 tenebat Minervaque ducente Romam intrabat. hinc quemadmo-
dum ratiocinari didicisset, denique dispensator factus esset,
5 omnia diligenter curiosus pictor cum inscriptione reddiderat. in
deficiente vero iam porticu levatum mento in tribunal excel-
6 sum Mercurius rapiebat. praesto erat Fortuna cornu abun-
7 danti copiosa et tres Parcae aurea pensa torquentes. notavi
etiam in porticu gregem cursorum cum magistro se exercentem.
8 praeterea grande armarium in angulo vidi, in cuius aedicula
erant Lares argentei positi Venerisque signum marmoreum et
pyxis aurea non pusilla, in qua barbam ipsius conditam esse
dicebant.

9 interrogare ergo atriensem coepi, quas in medio picturas ha-
berent. 'Iliada et Odyssian' inquit 'ac Laenatis gladiatorium
30 munus'. non licebat †multaciam considerare

---

7 symphoniacus *hinter* minimis *gestellt HL.* — 28 conspicua *verm. Br.*

nos iam ad triclinium perveneramus, in cuius parte prima
procurator rationes accipiebat. et quod praecipue miratus sum, in
postibus triclinii fasces erant cum securibus fixi, quorum unam
partem quasi embolum navis aeneum finiebat, in quo erat scrip-
tum: 'C. Pompeio Trimalchioni, seviro Augustali, Cinnamus dis- 2
pensator'. sub eodem titulo et lucerna bilychnis de camera pen- 3
debat, et duae tabulae in utroque poste defixae, quarum altera,
si bene memini, hoc habebat inscriptum: 'III. et pridie kalendas
Ianuarias C. noster foras cenat', altera lunae cursum stellarum- 4
que septem imagines pictas; et qui dies boni quique incommodi
essent, distinguente bulla notabantur.

his repleti voluptatibus cum conaremur in triclinium in- 5
trare, exclamavit unus ex pueris, qui super hoc officium erat
positus: 'dextro pede'. sine dubio paulisper trepidavimus, ne 6
contra praeceptum aliquis nostrum limen transiret. ceterum 7
ut pariter movimus dextros gressus, servus nobis despoliatus
procubuit ad pedes ac rogare coepit, ut se poenae eriperemus:
nec magnum esse peccatum suum, propter quod periclitaretur;
subducta enim sibi vestimenta dispensatoris in balneo, quae vix 8
fuissent decem sestertiorum. rettulimus ergo dextros pedes dis- 9
pensatoremque in atrio aureos numerantem deprecati sumus, ut
servo remitteret poenam. superbus ille sustulit vultum et 'non 10
tam iactura me movet' inquit 'quam negligentia nequissimi servi.
vestimenta mea cubitoria perdidit, quae mihi natali meo cliens 11
quidam donaverat, Tyria sine dubio, sed iam semel lota. quid
ergo est? dono vobis eum'.

obligati tam grandi beneficio cum intrassemus triclinium, **31**
occurrit nobis ille idem servus, pro quo rogaveramus, et stupen-
tibus spississima basia impegit gratias agens humanitati nostrae.
'ad summam, statim scietis' ait 'cui dederitis beneficium. vinum 2
dominicum ministratoris gratia est

*

tandem ergo discubuimus pueris Alexandrinis aquam in ma- 3
nus nivatam infundentibus aliisque insequentibus ad pedes ac
paronychia cum ingenti subtilitate tollentibus. ac ne in hoc 4
quidem tam molesto tacebant officio, sed obiter cantabant. ego 5
experiri volui, an tota familia cantaret, itaque potionem poposci.
paratissimus puer non minus me acido cantico excepit, et quis- 6
quis aliquid rogatus erat ut daret pantomimi chorum, 7

---

5 Cn. *H.* — 21 atrio?] precario *H.* — 24 accubitoria *Lipsius.*

8 non patris familiae triclinium crederes. allata est tamen gusta-
tio valde lauta; nam iam omnes discubuerant praeter ipsum
9 Trimalchionem, cui locus novo more primus servabatur. cete-
rum in promulsidari asellus erat Corinthius cum bisaccio
positus, qui habebat olivas in altera parte albas, in altera nigras.
10 tegebant asellum duae lances, in quarum marginibus nomen
Trimalchionis inscriptum erat et argenti pondus. ponticuli et-
iam feruminati sustinebant glires melle ac papavere sparsos.
11 fuerunt et tomacula super craticulam argenteam ferventia po-
sita, et infra craticulam Syriaca pruna cum granis Punici mali.
32 in his eramus lautitiis, cum ipse Trimalchio ad symphoniam
allatus est positusque inter cervicalia minutissima expressit im-
2 prudentibus risum. pallio enim coccineo adrasum excluserat
caput circaque oneratas veste cervices laticlaviam immiserat
3 mappam fimbriis hinc atque illinc pendentibus. habebat etiam
in minimo digito sinistrae manus anulum grandem subauratum,
extremo vero articulo digiti sequentis minorem, ut mihi vide-
batur, totum aureum, sed plane ferreis veluti stellis ferumi-
4 natum. et ne has tantum ostenderet divitias, dextrum nudavit
lacertum armilla aurea cultum et eboreo circulo lammina splen-
33 dente conexo. ut deinde pinna argentea dentes perfodit, 'amici'
inquit 'nondum mihi suave erat in triclinium venire, sed ne diu-
tius absentivos morae vobis essem, omnem voluptatem mihi
2 negavi. permittetis tamen finiri lusum'. sequebatur puer cum
tabula terebinthina et crystallinis tesseris, notavique rem om-
nium delicatissimam. pro calculis enim albis ac nigris aureos
3 argenteosque habebat denarios. interim dum ille omnium tex-
torum dicta inter lusum consumit, gustantibus adhuc nobis re-
positorium allatum est cum corbe, in quo gallina erat lignea pa-
tentibus in orbem alis, quales esse solent quae incubant ova.
4 accessere continuo duo servi et symphonia strepente scrutari pa-
leam coeperunt erutaque subinde pavonina ova divisere convivis.
5 convertit ad hanc scaenam Trimalchio vultum et 'amici' ait 'pa-
vonis ova gallinae iussi supponi. et mehercules timeo ne iam
6 concepti sint; temptemus tamen, si adhuc sorbilia sunt'. accipi-
mus nos coclearia non minus selibras pendentia ovaque ex fa-

---

8 u. 18 ferrum- *HL.** — 9 t(h)umatula *HL.* — 12 munitissima *HBr. gegen L.* — 21 connexum *HL.* — 23 absens morae vobis *H vor* venire, *fehlt in L.* — 27 testorum *ohne* dicta *L.* — 35 concepta *L.*

rina pingui figurata pertundimus. ego quidem paene proieci 7
partem meam, nam videbatur mihi iam in pullum coisse. deinde 8
ut audivi veterem convivam: 'hic nescio quid boni debet esse',
persecutus putamen manu pinguissimam ficedulam inveni pipe-
rato vitello circumdatam.

iam Trimalchio eadem omnia lusu intermisso poposcerat 34
feceratque potestatem clara voce, si quis nostrum iterum vellet
mulsum sumere, cum subito signum symphonia datur et gusta-
toria pariter a choro cantante rapiuntur. ceterum inter tumul- 2
tum cum forte paropsis excidisset et puer iacentem sustulisset,
animadvertit Trimalchio colaphisque obiurgari puerum ac proi-
cere rursus paropsidem iussit. insecutus est *supel*lecticarius ar- 3
gentumque inter reliqua purgamenta scopis coepit *e*verrere. sub- 4
inde intraverunt duo Aethiopes capillati cum pusillis utribus,
quales solent esse qui harenam in amphitheatro spargunt, vinum-
que dedere in manus; aquam enim nemo porrexit.

laudatus propter elegantias dominus 'aequum' inquit 'Mars 5
amat. itaque iussi suam cuique mensam assignari. obiter et
pu*ti*dissimi servi minorem nobis aestum frequentia sua facient'.

statim allatae sunt amphorae vitreae diligenter gypsatae, 6
quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: 'Fa-
lernum Opimianum annorum centum'. dum titulos perlegimus, 7
complosit Trimalchio manus et 'eheu' inquit 'ergo diutius vivit
vinum quam homuncio. quare tangomenas faciamus. vita vi-
num est. verum Opimianum praesto. heri non tam bonum
posui, et multo honestiores cenabant'. potantibus ergo nobis et 8
accuratissime lautitias mirantibus laruam argenteam attulit ser-
vus sic aptatam, ut articuli eius vertebraeque luxatae in omnem
partem flecterentur. hanc cum super mensam semel iterumque 9
abiecisset, et catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Tri-
malchio adiecit:

'eheu nos miseros, quam totus homuncio nil est. 10
sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.
ergo vivamus, dum licet esse bene'.

laudationem ferculum est insecutum plane non pro expec- **35**
tatione magnum; novitas tamen omnium convertit oculos. rotun- 2
dum enim repositorium duodecim habebat signa in orbe dispo-
sita, super quae proprium convenientemque materiae structor

---

12 lecticarius *HLBr.* — 24 fg. vinum vita *Goes.* — 28 laxate *H*, locatae *L*.

3 imposuerat cibum: super arietem cicer ar*i*etinum, super taurum
bubulae frustum, super geminos testiculos ac rienes, super can-
crum coronam, super leonem ficum Africanam, super virginem
4 steriliculam, super libram stateram in cuius altera parte scrib-
lita erat, in altera placenta, super scorpionem pisciculum ma-
rinum, super sagittarium oclope*c*tam, super capricornum lucus-
tam marinam, super aquarium anserem, super pisces duos
5 mullos. in medio autem caespes cum herbis excisus favum
6 sustinebat. circumferebat Aegyptius puer clibano argenteo panem

atque ipse etiam taeterrima voce de Laserpiciario mimo canti-
7 cum extorsit. nos ut tristiores ad tam viles accessimus cibos,
36 'suadeo' inquit Trimalchio 'cenemus; hoc est ius cenae'. haec
ut dixit, ad symphoniam quattuor tripudiantes procurrerunt su-
2 perioremque partem repositorii abstulerunt. quo facto videmus
infra [scilicet in altero ferculo] altilia et sumina leporemque in
3 medio pinnis subornatum, ut Pegasus videretur. notavimus
etiam circa angulos repositorii Marsyas quattuor, ex quorum
utriculis garum piperatum currebat super pisces, qui tanquam
4 in euripo natabant. damus omnes plausum a familia inceptum
5 et res electissimas ridentes aggredimur. non minus et Trimal-
6 chio eiusmodi methodio laetus 'Carpe' inquit. processit statim
scissor et ad symphoniam gesticulatus ita laceravit obsonium,
7 ut putares essedarium hydraule cantante pugnare. ingerebat
nihilo minus Trimalchio lentissima voce: 'Carpe, Carpe'. ego
suspicatus ad aliquam urbanitatem totiens iteratam vocem per-
tinere, non erubui eum qui supra me accumbebat, hoc ipsum
8 interrogare. at ille, qui saepius eiusmodi ludos spectaverat, 'vi-
des illum' inquit 'qui obsonium carpit: Carpus vocatur. ita
quotiescunque dicit "Carpe", eodem verbo et vocat et imperat'.
37 non potui amplius quicquam gustare, sed conversus ad
eum, ut quam plurima exciperem, longe accersere fabulas coepi
sciscitarique, quae esset mulier illa, quae huc atque illuc dis-
2 curreret. 'uxor' inquit 'Trimalchionis, Fortunata appellatur, quae
3 nummos modio metitur. et modo, modo quid fuit? ignoscet
mihi genius tuus, noluisses de manu illius panem accipere.

4 sciribillita *H gegen L.* — 6 oclopetam *HL, vgl. Br. im Rhein. Mus. 58, 625* (oclo-πήκτης = oclifixor). — 12 ius] in *H gegen L.* — 18 *fg.* quicunque euripo *H*, qui in euripo *L.* — 28 itaque *LBr. gegen H* (s. Br. ed. I, p. XXXV).

nunc. nec quid nec quare. in caelum abiit et Trimalchionis 4
topanta est. ad summam, mero meridie si dixerit illi tenebras 5
esse, credet. ipse nescit quid habeat, adeo saplutus est: sed 6
haec lupatria providet omnia et ubi non putes. est sicca, sobria, 7
bonorum consiliorum [tantum auri vides], est tamen malae lin-
guae, pica pulvinaris. quem amat, amat; quem non amat, non 8
amat. ipse Trimalchio fundos habet, qua milvi volant, nummorum
nummos. argentum in ostiarii illius cella plus iacet, quam quis-
quam in fortunis habet. familia vero babae babae, non meher- 9
cules puto decumam partem esse quae dominum suum noverit.
ad summam, quemvis ex istis babaecalis in rutae folium coni- 10
ciet. nec est quod putes illum quicquam emere. omnia domi 38
nascuntur: lana, credrae, piper, lacte gallinaceum si quaesieris,
invenies. ad summam, parum illi bona lana nascebatur; arietes 2
a Tarento emit, et eos culavit in gregem. mel Atticum ut domi 3
nasceretur, apes ab Athenis iussit afferri; obiter et vernaculae
quae sunt, meliusculae a Graeculis fient. ecce intra hos dies 4
scripsit, ut illi ex India semen boletorum mitteretur. nam mulam
quidem nullam habet, quae non ex onagro nata sit. vides tot 5
culcitras: nulla non aut cochyliatum aut coccineum tomentum
habet. tanta est animi beatitudo. reliquos autem collibertos 6
eius cave contemnas. valde sucossi sunt. vides illum qui in 7
imo imus recumbit: hodie sua octingenta possidet. de nihilo
crevit. modo solebat collo suo ligna portare. sed quomodo 8
dicunt — ego nihil scio, sed audivi — quom Incuboni pilleum
rapuisset, [et] thesaurum invenit. ego nemini invideo, si quid
deus dedit. est tamen subalapo et non vult sibi male. itaque 9
proxime casam hoc titulo proscripsit: "C. Pompeius Diogenes 10
ex kalendis Iuliis cenaculum locat; ipse enim domum emit".
quid ille qui libertini loco iacet, quam bene se habuit. non 11
impropero illi. sestertium suum vidit decies, sed male vacilla- 12
vit. non puto illum capillos liberos habere, nec mehercules sua
culpa; ipso enim homo melior non est; sed liberti scelerati, qui
omnia ad se fecerunt. scito autem: sociorum olla male fervet, 13
et ubi semel res inclinata est, amici de medio. et quam ho- 14
nestam negotiationem exercuit, quod illum sic vides. libitina- 15
rius fuit. solebat sic cenare, quomodo rex: apros gausapatos,
opera pistoria, *a*vis, cocos, pistores. plus vini sub mensa effun-

---

13 cedrae *Br. früher*. — 25 quom?] quomodo *H*. — 26 quid] quo *H*, quod *Scheffer*. — 27 sub alapa *HBr.** — 28 casam] cum *H*.

16 debatur, quam aliquis in cella habet. phantasia, non homo. in-
clinatis quoque rebus suis, cum timeret ne creditores illum
conturbare existimarent, hoc titulo auctionem proscripsit: "*C.* Iu-
lius Proculus auctionem faciet rerum supervacuarum".

39 interpellavit tam dulces fabulas Trimalchio; nam iam subla-
tum erat ferculum, hilaresque convivae vino sermonibusque pu-
2 blicatis operam coeperant dare. is ergo reclinatus in cubitum
'hoc vinum' inquit 'vos oportet suave faciatis. pisces natare
3 oportet. rogo, me putatis illa cena esse contentum, quam in
theca repositorii videratis? "sic notus Vlixes?" quid ergo est?
4 oportet etiam inter cenandum philologiam nosse. patrono meo
ossa bene quiescant, qui me hominem inter homines voluit esse.
nam mihi nihil novi potest afferri, sicut ille fericulus iam habuit
5 praxim. caelus hic, in quo duodecim dii habitant, in totidem
se figuras convertit, et modo fit aries. itaque quisquis nascitur
illo signo, multa pecora habet, multum lanae, caput praeterea
durum, frontem expudoratam, cornum acutum. plurimi hoc
6 signo scholastici nascuntur et arietilli'. laudamus urbanitatem
mathematici; itaque adiecit: 'deinde totus caelus taurulus fit.
itaque tunc calcitrosi nascuntur et bubulci et qui se ipsi pascunt.
7 in geminis autem nascuntur bigae et boves et colei et qui utros-
8 que parietes linunt. in cancro ego natus sum. ideo multis pe-
dibus sto, et in mari et in terra multa possideo; nam cancer et
hoc et illoc quadrat. et ideo iam dudum nihil super illum po-
9 sui, ne genesim meam premerem. in leone cataphagae nascun-
10 tur et imperiosi; in virgine mulieres et fugitivi et compediti; in
11 libra laniones et unguentarii et quicunque aliquid expediunt; in
scorpione venenarii et percussores; in sagittario strabones, qui
12 holera spectant, lardum tollunt; in capricorno aerumnosi, qui-
bus prae mala sua cornua nascuntur; in aquario copones et cu-
13 curbitae; in piscibus obsonatores et rhetores. sic orbis vertitur
tanquam mola, et semper aliquid mali facit, ut homines aut na-
14 scantur aut pereant. quod autem in medio caespitem videtis et
15 supra caespitem favum, nihil sine ratione facio. terra mater est
in medio quasi ovum corrotundata, et omnia bona in se habet
tanquam favus'.

40 'sophos' universi clamamus et sublatis manibus ad cama-
ram iuramus Hipparchum Aratumque comparandos illi homines

---

13 fericulusta mel *H,* fericulus talem *Studer.* — 18 arieti illi *H.* — 32 male *Friedländer.*

non fuisse, donec advenerunt ministri ac toralia praeposuerunt
toris, in quibus retia erant picta subsessoresque cum venabulis
et totus venationis apparatus. necdum sciebamus, *quo* mittere- 2
mus suspiciones nostras, cum extra triclinium clamor sublatus
est ingens, et ecce canes Laconici etiam circa mensam discur-
rere coeperunt. secutum est hos repositorium, in quo positus 3
erat primae magnitudinis aper, et quidem pilleatus, e cuius den-
tibus sportellae dependebant duae palmulis textae, altera caryo-
tis altera thebaicis repleta. circa autem minores porcelli ex 4
coptoplacentis facti, quasi uberibus imminerent, scrofam esse
positam significabant. et hi quidem apophoreti fuerunt. ceterum 5
ad scindendum aprum non ille Carpus accessit, qui altilia lace-
raverat, sed barbatus ingens, fasciis cruralibus alligatus et ali-
cula subornatus polymita, strictoque venatorio cultro latus apri
vehementer percussit, ex cuius plaga turdi evolaverunt. parati 6
aucupes cum harundinibus fuerunt et eos circa triclinium voli-
tantes momento exceperunt. inde cum suum cuique iussisset 7
referri Trimalchio, adiecit: 'etiam videte, quam porcus ille sil-
vaticus lotam comederit glandem'. statim pueri ad sportellas 8
accesserunt, quae pendebant e dentibus, thebaicasque et caryo-
tas ad numerum divisere cenantibus. interim ego, qui priva- **41**
tum habebam secessum, in multas cogitationes diductus sum,
quare aper pilleatus intrasset. postquam itaque omnis bacalu- 2
sias consumpsi, duravi interrogare illum interpretem meum,
quod me torqueret. at ille: 'plane etiam hoc servus tuus indi- 3
care potest; non enim aenigma est, sed res aperta. hic aper, 4
cum heri summa cena *eu*m vindicasset, a convivis dimissus *est;*
itaque hodie tanquam libertus in convivium revertitur'. damnavi 5
ego stuporem meum et nihil amplius interrogavi, ne viderer
nunquam inter honestos cenasse.

dum haec loquimur, puer speciosus, vitibus hederisque re- 6
dimitus, modo Bromium, interdum Lyaeum Euhiumque confes-
sus, calathisco uvas circumtulit et poemata domini sui acutissi-
ma voce traduxit. ad quem sonum conversus Trimalchio 'Dio- 7
nyse' inquit 'liber esto'. puer detraxit pilleum apro capitique
suo imposuit. tum Trimalchio rursus adiecit: 'non negabitis 8
me' inquit 'habere Liberum patrem'. laudavimus dictum Tri-
malchionis et circumeuntem puerum sane perbasiamus.

---

19 totam *H.* — 22 deductus *Br.* — 25 quid *H.* — 38 circum-
euntes *H.*

9 ab hoc ferculo Trimalchio ad lasanum surrexit. nos liber-
tatem sine tyranno nacti coepimus invitare convivarum sermo-
10 nes. Dama itaque primus cum pataracina poposcisset, 'dies' in-
quit 'nihil est. dum versas te, nox fit. itaque nihil est melius,
11 quam de cubiculo recta in triclinium ire. et mundum frigus
habuimus. vix me balneus calfecit. tamen calda potio vestiarius
12 est. staminatas duxi, et plane matus sum. vinus mihi in cere-
brum abiit'.

42 excepit Seleucus fabulae partem et 'ego' inquit 'non cotidie
2 lavor; baliscus enim fullo est, aqua dentes habet, et cor nostrum
cotidie liquescit. sed cum mulsi pultarium obduxi, frigori lae-
casin dico. nec sane lavare potui; fui enim hodie in funus.
3 homo bellus, tam bonus Chrysanthus animam ebulliit. modo,
4 modo me appellavit. videor mihi cum illo loqui. heu, eheu.
utres inflati ambulamus. minoris quam muscae sumus, *muscae*
tamen aliquam virtutem habent, nos non pluris sumus quam
5 bullae. et quid si non abstinax fuisset. quinque dies aquam in
os suum non coniecit, non micam panis. tamen abiit ad plures.
medici illum perdiderunt, immo magis malus fatus; medicus
6 enim nihil aliud est quam animi consolatio. tamen bene elatus
est, vitali lecto, stragulis bonis. planctus est optime — manu
7 misit aliquot — etiam si maligne illum ploravit uxor. quid si
non illam optime accepisset. sed mulier quae mulier milvinum
genus. neminem nihil boni facere oportet; aeque est enim ac
si in puteum conicias. sed antiquus amor cancer est'.

43 molestus fuit, Phileros que proclamavit: 'vivorum memine-
rimus. ille habet, quod sibi debebatur: honeste vixit, honeste
obiit. quid habet quod queratur? ab asse crevit et paratus fuit
quadrantem de stercore mordicus tollere. itaque crevit, quicquid
2 crevit, tanquam favus. puto mehercules illum reliquisse solida
3 centum, et omnia in nummis habuit. de re tamen ego verum
dicam, qui linguam caninam comedi: durae buccae fuit, linguo-
4 sus, discordia, non homo. frater eius fortis fuit, amicus amico,
manu plena, uncta mensa. et inter initia malam parram pilavit,
sed recorrexit costas illius prima vindemia: vendidit enim vinum,
quanti ipse voluit. et quod illius mentum sustulit, hereditatem
5 accepit, ex qua plus involavit, quam illi relictum est. et ille
stips, dum fratri suo irascitur, nescio cui terrae filio patrimo-

3 Dama] clamat *H.* — 10 balaniscus *Reinesius.* — 15 minores *H.* — 26 Phileros qui *H.* — 34 uncta plena *H.* — 36 quantum *H.*

nium elegavit. longe fugit, quisquis suos fugit. habuit autem 6
oricularios servos, qui illum pessum dederunt. nunquam autem
recte faciet, qui cito credit, utique homo negotians. tamen ve-
rum quod frunitus est, quam diu vixit   cui datum est, 7
non cui destinatum. plane Fortunae filius, in manu illius plum-
bum aurum fiebat. facile est autem, ubi omnia quadrata cur-
runt. et quot putas illum annos secum tulisse? septuaginta et
supra. sed corneolus fuit, aetatem bene ferebat, niger tanquam
corvus. noveram hominem olim oliorum, et adhuc salax erat. 8
non mehercules illum puto in domo canem reliquisse. immo
etiam pu[e]llarius erat, omnis minervae homo. nec improbo,
hoc solum enim secum tulit'.

haec Phileros dixit, illa Ganymedes: 'narratis quod nec ad 44
caelum nec ad terram pertinet, cum interim nemo curat, quid
annona mordet. non mehercules hodie buccam panis invenire 2
potui. et quomodo siccitas perseverat. iam annum esur*it*io fuit.
aediles male eveniat, qui cum pistoribus colludunt "serva me, 3
servabo te". itaque populus minutus laborat; nam isti maiores
maxillae semper Saturnalia agunt. o si haberemus illos leones, 4
quos ego hic inveni, cum primum ex Asia veni. illud erat vi- 5
vere. † similia sicilia interiores et laruas sic istos percolopabant,
ut illis Iuppiter iratus esset. [sed] memini Safinium: tunc habi- 6
tabat ad arcum veterem, me puero, piper, non homo. is qua- 7
cunque ibat, terram adurebat. sed rectus, sed certus, amicus
amico, cum quo audacter posses in tenebris micare. in curia 8
autem quomodo singulos [vel] pilabat [tractabat], nec schemas
loquebatur sed derectum. cum ageret porro in foro, sic illius 9
vox crescebat tanquam tuba. nec sudavit unquam nec expuit,
puto eum nescio quid Asiadis habuisse. et quam benignus 10
resalutare, nomina omnium reddere, tanquam unus de nobis.
itaque illo tempore annona pro luto erat. asse panem quem 11
emisses, non potuisses cum altero devorare. nunc oculum bu- 12
blum vidi maiorem. heu heu, quotidie peius. haec colonia
retroversus crescit tanquam coda vituli. sed quare nos habe- 13
mus aedilem trium cauniarum, qui sibi mavult assem quam
vitam nostram? itaque domi gaudet, plus in die nummorum
accipit, quam alter patrimonium habet. iam scio, unde acce-
perit denarios mille aureos. sed si nos coleos haberemus, non 14

---

2 oracularios *HBr*. — 21 si simila silicia interior esset *verm. Br*. — 27 dilectum *H*. — 29 cum] enim *H*. — 34 non *H*.

tantum sibi placeret. nunc populus est domi leones, foras
15 vulpes. quod ad me attinet, iam pannos meos comedi, et si
16 perseverat haec annona, casulas meas vendam. quid enim fu-
turum est, si nec dii nec homines huius coloniae miserentur?
17 ita meos fruniscar, ut ego puto omnia illa a diibus fieri. nemo
enim caelum caelum putat, nemo ieiunium servat, nemo Iovem pili
18 facit, sed omnes opertis oculis bona sua computant. antea sto-
latae ibant nudis pedibus in clivum, passis capillis, mentibus
puris, et Iovem aquam exorabant. itaque statim urceatim plo-
vebat: aut tunc aut nunquam: et omnes redibant udi tanquam
mures. itaque dii pedes lanatos habent, quia nos religiosi non
sumus. agri iacent'—

45 'oro te' inquit Echion centonarius 'melius loquere. "modo
2 sic, modo sic" inquit rusticus; varium porcum perdiderat. quod
3 hodie non est, cras erit: sic vita truditur. non mehercules pa-
tria melior dici potest, si homines haberet. sed laborat hoc tem-
pore, nec haec sola. non debemus delicati esse, ubique medius
4 caelus est. tu si alicubi fueris, dices hic porcos coctos ambu-
lare. et ecce habituri sumus munus excellente in triduo die festa;
5 familia non lanisticia, sed plurimi liberti. et Titus noster mag-
num animum habet et est caldicerebrius: aut hoc aut illud erit,
6 quid utique. nam illi domesticus sum, non est mixcix. ferrum
optimum daturus est, sine fuga, carnarium in medio, ut amphi-
theater videat. et habet unde: relictum est illi sestertium tri-
centies, decessit illius pater male. ut quadringenta impendat,
7 non sentiet patrimonium illius, et sempiterno nominabitur. iam
Manios aliquot habet et mulierem essedariam et dispensatorem
Glyconis, qui deprehensus est, cum dominam suam delectaretur.
8 videbis populi rixam inter zelotypos et amasiunculos. Glyco
autem, sestertiarius homo, dispensatorem ad bestias dedit. hoc
est se ipsum traducere. quid servus peccavit, qui coactus est
facere? magis illa matella digna fuit quam taurus iactaret. sed
9 qui asinum non potest, stratum caedit. quid autem Glyco pu-
tabat Hermogenis filicem unquam bonum exitum facturam?
ille milvo volanti poterat ungues resecare; colubra restem non

---

4 eius *H.* — 5 illa aedilibus *H.* — 10 ridebant ut dii *H.* — 17 sola] sua *H.* — 18 aliubi *Br.* — 19 inter duo *H* (*nach A. Funck* = in terduo). — 22 quod *H* (illud, erit quid utique *verbindet Wackernagel, Arch. f. lat. Lex. XV, 216*). — 22 miscix *Br.* — 23 amplitheatur *H.*

parit. Glyco, Glyco dedit suas; itaque quamdiu vixerit, habebit
stigmam, nec illam nisi Orcus delebit. sed sibi quisque peccat. 10
sed subolfacio, quia nobis epulum daturus est Mammea, binos
denarios mihi et mais. quod si hoc fecerit, eripiat Norbano
totum favorem. scias oportet plenis velis hunc vinciturum. et 11
revera, quid ille nobis boni fecit? dedit gladiatores sestertiarios
iam decrepitos, quos si sufflasses, cecidissent; iam meliores be-
stiarios vidi. occidit de lucerna equites, putares eos gallos
gallinaceos; alter burdubasta, alter loripes, tertiarius mortuus
pro mortuo, qui habe*ba*t nervia praecisa. unus alicuius flatu- 12
rae fuit Thraex, qui et ipse ad dictata pugnavit. ad summam,
omnes postea secti sunt: adeo de magna turba "adhibete" ac-
ceperant, plane fugae merae. "munus tamen" inquit "tibi dedi": 13
et ego tibi plodo. computa, et tibi plus do quam accepi. ma-
nus manum lavat. videris mihi, Agamemnon, dicere: "quid 46
iste argutat molestus?" quia tu, qui potes loquere, non loquis.
non es nostrae fasciae, et ideo pauperorum verba derides. sci-
mus te prae litteras fatuum esse. quid ergo est? aliqua die te 2
persuadeam, ut ad villam venias et videas casulas nostras? in-
veniemus quod manducemus, pullum, ova: belle erit, etiam si
omnia hoc anno tempestas †dispare pallavit: inveniemus ergo
unde saturi fiamus. et iam tibi discipulus crescit cicaro meus. 3
iam quattuor partis dicit; si vixerit, habebis ad latus servulum.
nam quicquid illi vacat, caput de tabula non tollit. ingeniosus
est et bono filo, etiam si in aves morbosus est. ego illi iam 4
tres cardeles occidi, et dixi quia mustella comedit. invenit ta-
men alias nenias, et libentissime pingit. ceterum iam Graeculis 5
calcem impingit et Latinas coepit non male appetere, etiam si
magister eius sibi placens sit. nec uno loco consistit, sed ve-
nit, dem litteras, sed non vult laborare. est et alter non qui- 6
dem doctus, sed curiosus, qui plus docet quam scit. itaque
feriatis diebus solet domum venire, et quicquid dederis, con-
tentus est. emi ergo nunc puero aliquot libra rubricata, quia 7
volo illum ad domusionem aliquid de iure gustare. habet haec
res panem. nam litteris satis inquinatus est. quod si resilie-

3 u. 26 quod *Br.* — Mammaea *Br.* (Mammea = Μαμμέας?). — 10 staturae *Scheffer; viell.* facturae*. — 12 adhebete *H.* — 21 pullavit *Reiske; in* dispare *steckt viell.* dipsare* = διψῆν, *vgl. c. 46, 2* siccitas. — 26 quod *Br.* — 29 fit] *Br., doch vgl. c. 71, 1. Danach wohl eine Lücke anzusetzen*.*

rit, destinavi illum artificii docere, aut tonstreinum aut praeco-
nem aut certe causidicum, quod illi auferre non possit nisi
8 Orcus. ideo illi cotidie clamo: "Primigeni, crede mihi, quic-
quid discis, tibi discis. vides Phileronem causidicum: si non
didicisset, hodie famem a labris non abigeret. modo, modo
collo suo circumferebat onera venalia, nunc etiam adversus
Norbanum se extendit. litterae thesaurum est, et artificium
nunquam moritur".

47 eiusmodi fabulae vibrabant, cum Trimalchio intravit et de-
tersa fronte unguento manus lavit spatioque minimo interposito
2 'ignoscite mihi' inquit 'amici, multis iam diebus venter mihi
non respondit. nec medici se inveniunt. profuit mihi tamen
3 malicorium et taeda ex aceto. spero tamen, iam veterem pu-
dorem sibi imponet. alioquin circa stomachum mihi sonat,
4 putes taurum. itaque si quis vestrum voluerit sua re causa
facere, non est quod illum pudeatur. nemo nostrum solide
natus est. ego nullum puto tam magnum tormentum esse
5 quam continere. hoc solum vetare ne Iovis potest. rides,
Fortunata, quae soles me nocte desomnem facere? nec tamen
in triclinio ullum vetuo facere quod se iuvet, et medici vetant
continere. vel si quid plus venit, omnia foras parata sunt:
6 aqua, lasani et cetera minutalia. credite mihi, anathymiasis in
cerebrum it et in toto corpore fluctum facit. multos scio sic
7 periisse, dum nolunt sibi verum dicere'. gratias agimus libera-
litati indulgentiaeque eius, et subinde castigamus crebris po-
8 tiunculis risum. nec adhuc sciebamus nos in medio lautitiarum,
quo*d* aiunt, clivo laborare. nam cum mundatis ad symphoni-
am mensis tres albi sues in triclinium adducti sunt capistris
et tintinnabulis culti, quorum unum bimum nomenculator esse
9 dicebat, alterum trimum, tertium vero iam se*xen*nem, ego puta-
bam petauristarios intrasse et porcos, sicut in circulis mos est,
10 portenta aliqua facturos; sed Trimalchio expectatione discussa
'quem' inquit 'ex eis vultis in cenam statim fieri? gallum enim
gallinaceum, penthiacum et eiusmodi nenias rustici faciunt: mei
11 coci etiam vitulos aeno coctos solent facere'. continuoque co-
cum vocari iussit, et non expectata electione nostra maximum
12 natu iussit occidi, et clara voce: 'ex quota decuria es?' cum ille se

---

1 constreinum *H.* — 13 maleicorum *H.* — ventrem *H.* — 15 causa *tilgt Br. hier und c. 66, 2.* — 18 nec *Heinsius.* — 20 vetui *H.*

ex quadragesima respondisset, 'empticius an' inquit 'domi natus?'
'neutrum' inquit cocus 'sed testamento Pansae tibi relictus sum'.
'vide ergo' ait 'ut diligenter ponas: si non, te iubebo in decu- 13
riam viatorum conici'. et cocum quidem potentiae admonitum in
culinam obsonium duxit, Trimalchio autem miti ad nos vultu 48
respexit et 'vinum' inquit 'si non placet, mutabo; vos illud
oportet bonum faciatis. deorum beneficio non emo, sed nunc 2
quicquid ad salivam facit, in suburbano nascitur eo, quod ego
adhuc non novi. dicitur confine esse Tarraciniensibus et Ta-
rentinis. nunc coniungere agellis Siciliam volo, ut cum Afri- 3
cam libuerit ire, per meos fines navigem. sed narra tu mihi, 4
Agamemnon, quam controversiam hodie declamasti? ego etiam
si causas non ago, in domusionem tamen litteras didici. et ne
me putes studia fastiditum, II bibliothecas habeo, unam Grae-
cam, alteram Latinam. dic ergo, si me amas, peristasim de-
clamationis tuae'. cum dixisset Agamemnon: 'pauper et dives 5
inimici erant', ait Trimalchio 'quid est pauper?' 'urbane' inquit
Agamemnon et nescio quam controversiam exposuit. statim 6
Trimalchio 'hoc' inquit 'si factum est, controversia non
est; si factum non est, nihil est'. haec aliaque cum effusissi- 7
mis prosequeremur laudationibus, 'rogo' inquit 'Agamemnon
mihi carissime, numquid duodecim aerumnas Herculis tenes,
aut de Vlixe fabulam, quemadmodum illi Cyclops pollicem
† poricino extorsit? solebam haec ego puer apud Homerum
legere. nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis meis vidi 8
in ampulla pendere, et cum illi pueri dicerent: Σίβυλλα, τί θέλεις;
respondebat illa: ἀποθανεῖν θέλω.'

nondum efflaverat omnia, cum repositorium cum sue in- 49
genti mensam occupavit. mirari nos celeritatem coepimus et 2
iurare, ne gallum quidem gallinaceum tam cito percoqui potuisse,
tanto quidem magis, quod longe maior nobis porcus videbatur 3
esse, quam paulo ante aper fuerat. deinde magis magisque
Trimalchio intuens eum 'quid? quid?' inquit 'porcus hic non 4
est exinteratus? non mehercules est. voca, voca cocum in
medio'. cum constitisset ad mensam cocus tristis et diceret se 5
oblitum esse exinterare, 'quid? oblitus?' Trimalchio exclamat

---

4 vinitorum *O. Hirschfeld; viell.* boiatorum*. — et quidem cocum potentia *H. Dahinter fehlt viell.* domini*. — 12 etiam] autem *H.* — 13 divisione *H.* — 14 II] tres *H.* — 24 porcino *Br., viell.* circino*.

6 'putes illum piper et cuminum non coniecisse. despolia'. non
fit mora, despoliatur cocus atque inter duos tortores maestus
consistit. deprecari tamen omnes coeperunt et dicere: 'solet
fieri; rogamus, mittas; postea si fecerit, nemo nostrum pro illo
7 rogabit'. ego, crudelissimae severitatis, non potui me tenere,
sed inclinatus ad aurem Agamemnonis 'plane' inquam 'hic debet servus esse nequissimus; aliquis oblivisceretur porcum exinterare? non mehercules illi ignoscerem, si piscem praeteris-
8 set'. at non Trimalchio, qui relaxato in hilaritatem vultu 'ergo'
inquit 'quia tam malae memoriae es, palam nobis illum exin-
9 tera'. recepta cocus tunica cultrum arripuit porcique ventrem
10 hinc atque illinc timida manu secuit. nec mora, ex plagis ponderis inclinatione crescentibus tomacula cum botulis effusa sunt.
50 plausum post hoc automatum familia dedit et 'Gaio feliciter'
conclamavit. nec non cocus potione honoratus est et[iam] ar-
2 gentea corona, poculumque in lance accepit Corinthia. quam
cum Agamemnon propius consideraret, ait Trimalchio: 'solus
3 sum qui vera Corinthea habeam'. expectabam, ut pro reliqua
4 insolentia diceret sibi vasa Corintho afferri. sed ille melius:
'et forsitan' inquit 'quaeris, quare solus Corinthea vera possideam: quia scilicet aerarius, a quo emo, Corinthus vocatur.
5 quid est autem Corintheum, nisi quis Corinthum habet? et ne
me putetis nesapium esse, valde bene scio, unde primum Corinthea nata sint. cum Ilium captum est, Hannibal, homo vafer et magnus stelio, omnes statuas aeneas et aureas et argenteas
in unum rogum congessit et eas incendit; factae sunt in unum
6 aera miscellanea. ita ex hac massa fabri sustulerunt et fecerunt catilla et paropsides *et* statuncula. sic Corinthea nata
7 sunt, ex omnibus in unum, nec hoc nec illud. ignoscetis mihi,
quid dixero: ego malo mihi vitrea, certe *no*n olunt. quod si
non frangerentur, mallem mihi quam aurum; nunc autem vilia
51 sunt. fuit tamen faber qui fecit phialam vitream, quae non
2 frangebatur. admissus ergo Caesarem est cum suo munere,
deinde fecit se porrigere Caesari et illam in pavimentum proie-
3 cit. Caesar non pote valdius quam expavit. at ille sustulit
4 phialam de terra; collisa erat tanquam vasum aeneum; deinde
5 martiolum de sinu protulit et phialam otio belle correxit. hoc
facto putabat se soleum Iovis tenere, utique postquam *Caesar*

4 mittes *H.* — 13 thumatula *H.* — 25 scelio *H.* — 30 quod *Br.* — 34 fecit reporrigere *H.* — 38 coleum *H.*

illi dixit: "numquid alius scit hanc condituram vitreorum?"
vide modo. postquam negavit, iussit illum Caesar decollari: 6
quia enim, si scitum esset, aurum pro luto haberemus. in ar-
gento plane studiosus sum. habeo scyphos urnales plus mi- 52
nus C: quemadmodum Cassandra occidit filios suos, et pueri
mortui iacent sic ut *v*ivere putes. habeo capides M, quas reli- 2
quit patrono *meo* Mummius, ubi Daedalus Niobam in equum
Troianum includit. nam Hermerotis pugnas et Petraitis in po- 3
culis habeo. omnia ponderosa; meum enim intelligere nulla
pecunia vendo'.

haec dum refert, puer calicem proiecit. ad quem respiciens 4
Trimalchio 'cito' inquit 'te ipsum caede, quia nugax es'. statim
puer demisso labro *ora*re. at ille 'quid me' inquit 'rogas? tan- 5
quam ego tibi molestus sim. suadeo, a te impetres, ne sis nu-
gax'. tandem ergo exoratus a nobis missionem dedit puero. 6
ille dimissus circa mensam percucurrit

et 'aquam foras, vinum intro' clamavit   excipimus urba- 7
nitatem iocantis, et ante omnes Agamemnon, qui sciebat, qui-
bus meritis revocaretur ad cenam. ceterum laudatus Trimal- 8
chio hilarius bibit et iam ebrio proximus 'nemo' inquit 'ves-
trum rogat Fortunatam meam, ut saltet? credite mihi: corda-
cem nemo melius ducit'.
atque ipse erectis supra frontem manibus Syrum histrionem 9
exhibebat concinente tota familia: μάδεια περιμάδεια. et pro- 10
disset in medium, nisi Fortunata ad aurem accessisset; [et]
credo, dixerit non decere gravitatem eius tam humiles ineptias.
nihil autem tam inaequale erat; nam modo Fortunatam *vere-* 11
batur, modo ad naturam suam revertebatur.

et plane interpellavit saltationis libidinem actuarius, qui 53
tanquam urbis acta recitavit: 'VII. kalendas sextiles: in praedio 2
Cumano, quod est Trimalchionis, nati sunt pueri XXX, puel-
lae XL; sublata in horreum ex area tritici millia modium quin-
genta; boves domiti quingenti. eodem die: Mithridates servus 3
in crucem actus est, quia Gai nostri genio male dixerat. eodem 4
die: in arcam relatum est, quod collocari non potuit, sestertium
centies. eodem die: incendium factum est in hortis Pompe- 5
ianis, ortum ex aedibus Nastae vilici'. 'quid?' inquit Trimal- 6

---

6 *fg.* capidem quas r. patronorum meus *H.* — 27 fortunatam suam revertebatur modo ad naturam *H.*

7 chio 'quando mihi Pompeiani horti empti sunt?' 'anno priore'
8 inquit actuarius 'et ideo in rationem nondum venerunt'. excan-
duit Trimalchio et 'quicunque' inquit 'mihi fundi empti fuerint,
nisi intra sextum mensem sciero, in rationes meas inferri vetuo'.
9 iam etiam edicta aedilium recitabantur et saltuariorum testa-
10 menta, quibus Trimalchio cum elogio exheredabatur; iam no-
mina vilicorum et repudiata a circ[um]itore liberta in balnea-
toris contubernio deprehensa et atriensis Baias relegatus; iam
reus factus dispensator et iudicium inter cubicularios actum.
11 petauristarii autem tandem venerunt. baro insulsissimus
cum scalis constitit puerumque iussit per gradus et in summa
parte odaria saltare, circulos deinde ardentes trans*il*ire et denti-
12 bus amphoram sustinere. mirabatur haec solus Trimalchio di-
cebatque ingratum artificium esse. ceterum duo esse in rebus
humanis, quae libentissime spectaret, petauristarios et corni-
13 c*in*es; reliqua [animalia] acro*a*mata tricas meras esse. 'nam et
comoedos' inquit 'emeram, *s*et malui illos Atell*ani*am facere, et
choraulen meum iussi Latine cantare'.
54 cum maxime haec dicente Gaio puer
Trimalchionis delapsus est. conclamavit familia, nec minus con-
vivae, non propter hominem tam putidum, cuius et cervices frac-
tas libenter vidissent, sed propter malum exitum cenae, ne ne-
2 cesse haberent alienum mortuum plorare. ipse Trimalchio cum
graviter ingemuisset superque bracchium tanquam laesum incu-
buisset, concurrere medici, et inter primos Fortunata crinibus
passis cum scypho, miseramque se atque infelicem proclamavit.
3 nam puer quidem, qui ceciderat, cirumibat iam dudum pedes
nostros et missionem rogabat. pessime mihi erat, ne his preci-
bus per ridiculum aliquid catastropha quaereretur. nec enim ad-
huc exciderat cocus ille, qui oblitus fuerat porcum exinterare.
4 itaque totum circumspicere triclinium coepi, ne per parietem
automatum aliquod exiret, utique postquam servus verberari coe-
pit, qui bracchium domini contusum alba potius quam conchy-
5 liata involverat lana. nec longe aberravit suspicio mea; in vicem
enim poenae venit decretum Trimalchionis, quo puerum iussit
liberum esse, ne quis posset dicere tantum virum esse a servo
vulneratum.
55 comprobamus nos factum et quam in praecipiti res hu-

---

16 cromataricas *H*. — 29 periculo *H; viell.* fericulo alicui catastropha*. — 35 cene *H*. — 37 liberatum *H*.

manae essent, vario sermone garrimus. 'ita' inquit Trimalchio 2
'non oportet hunc casum sine inscriptione transire' statimque
codicillos poposcit et non diu cogitatione distorta haec recitavit:

'quod non expectes, ex transverso fit ⏑ - - 3
- et supra nos Fortuna negotia curat.
quare da nobis vina Falerna, puer'.

ab hoc epigrammate coepit poetarum esse mentio 4
diuque summa carminis penes Mopsum Thracem memorata est
donec Trimalchio 'rogo' inquit 'magister, quid putas inter Cice- 5
ronem et Pub*l*lium interesse? ego alterum puto disertiorem
fuisse, alterum honestiorem. quid enim his melius dici potest?

"luxuriae rictu Martis marcent moenia. 6
tuo palato clausus pavo pascitur
plumato amictus aureo Babylonico,
gallina tibi Numidica, tibi gallus spado;
ciconia etiam, grata peregrina hospita
pietaticultrix gracilipes crotalistria,
avis exul hiemis, titulus tepidi temporis,
nequitiae nidum in caccabo fecit modo.
quo margarita cara tibi, bacam Indicam?
an ut matrona ornata phaleris pelagiis
tollat pedes indomita in strato extraneo?
zmaragdum ad quam rem viridem, pretiosum vitrum?
quo Carchedonios optas ignes lapideos?
nisi ut scintillet probitas e carbunculis.
aequum est induere nuptam ventum textilem,
palam prostare nudam in nebula linea?"

quod autem' inquit 'putamus secundum litteras difficillimum **56**
esse artificium? ego puto medicum et nummularium: medicus, 2
qui scit quid homunciones intra praecordia sua habeant et quan-
do febris veniat, etiam si illos odi pessime, quod mihi iubent 3
saepe anatinam parari; nummularius, qui per argentum aes vi-
det. nam mutae bestiae laboriosissimae boves et oves: boves, 4
quorum beneficio panem manducamus; oves, quod lana illae nos
gloriosos faciunt. et facinus indignum, aliquis ovillam est et 5
tunicam habet. apes enim ego divinas bestias puto, quae mel 6
vomunt, etiam si dicuntur illud a Iove afferre; ideo autem pun-
gunt, quia ubicunque dulce est, ibi et acidum invenies'.

---

13 nascitur *HL*. — 19 meo *HL*. — 20 tibi bacca *L*, tribaca *H*; *viell.* tribacia Indica*.

7 iam etiam philosophos de negotio deiciebat, cum pittacia
8 in scypho circumferri coeperunt, puerque super hoc positus officium apophoreta recitavit. 'argentum sceleratum': allata est perna, super quam acetabula erant posita. 'cervical': offla collaris allata est. 'serisapia et contumelia': †aecrophagie saele da-
9 tae sunt et contus cum malo. 'porri et persica': flagellum et cultrum accepit; 'passeres et muscarium': uvam passam et mel Atticum. 'cenatoria et forensia': offlam et tabulas accepit. 'canale et pedale': lepus et solea est allata. 'mur*a*ena et littera':
10 murem cum rana alligata fascemque betae *accepit*. diu risimus: sescenta huiusmodi fuerunt, quae iam exciderunt memoriae meae.

57 ceterum Ascyltos, intemperantis licentiae, cum omnia sublatis manibus eluderet et usque ad lacrimas rideret, unus ex conlibertis Trimalchionis excanduit, is ipse qui supra me dis-
2 cumbebat, et 'quid rides' inquit 'berbex? an tibi non placent lautitiae domini mei? tu enim beatior es et convivare melius soles. ita tutelam huius loci habeam propitiam, ut ego si secun-
3 dum illum discumberem, iam illi balatum duxissem. bellum pomum, qui rideatur alios; larifuga nescio quis, nocturnus, qui non valet lotium suum. ad summam, si circumminxero illum, nesciet qua fugiat. non mehercules soleo cito fervere, sed in molle carne vermes nascuntur. ridet. quid habet quod rideat?
4 numquid pater fetum emit lamna? eques Romanus es: et ego regis filius. "quare ergo servivisti?" quia ipse me dedi in servitutem et malui civis Romanus esse quam tributarius. et
5 nunc spero me sic vivere, ut nemini iocus sim. homo inter homines sum, capite aperto ambulo; assem aerarium nemini debeo; constitutum habui nunquam; nemo mihi in foro dixit
6 "redde quod debes". glaebulas emi, lamellulas paravi; viginti ventres pasco et canem; contubernalem meam redemi, ne quis in *sinu* illius manus tergeret; mille denarios pro capite solvi; sevir gratis factus sum; spero, sic moriar, ut mortuus non
7 erubescam. tu autem tam laboriosus es, ut post te non re-
8 spicias? in alio peduclum vides, in te rici*n*um non vides. tibi soli ridiclei videmur; ecce magister tuus, homo maior natus: placemus illi. tu lacticulosus, nec mu nec ma argutas, vasus
9 fictilis, immo lorus in aqua, lentior, non melior. tu beatior es:

---

5 xerophagi e sapa *Friedländer*. — 11 ceciderunt *H*. — 16 vervex *H am Rande, Br*. — 19 *viell.* talatrum* (*in Glossen* = talitrum).

bis prande, bis cena. ego fidem meam malo quam thesauros.
ad summam, quisquam me bis poposcit? annis quadraginta
servivi; nemo tamen sci*i*t, utrum servus essem an liber. et
puer capillatus in hanc coloniam veni; adhuc basilica non erat
facta. dedi tamen operam, ut domino satis facerem, homini 10
maiiesto et dignitosso, cuius pluris erat unguis, quam tu totus
es. et habebam in domo, qui mihi pedem opponerent hac
illac; tamen — genio illius gratias — enatavi. haec sunt vera 11
athla; nam [in] ingenuum nasci tam facile est quam "accede
istoc". quid nunc stupes tanquam hircus in ervilia?'

post hoc dictum Giton, qui ad pedes stabat, risum iam 58
diu compressum etiam indecenter effudit. quod cum animad-
vertisset adversarius Ascylti, flexit convicium in puerum et 'tu 2
autem' inquit 'etiam tu rides, cepa cirrata? *i*o Saturnalia, rogo,
mensis december est? quando vicesimam numerasti? quid
faciat, crucis offla, corvorum cibaria. curabo, iam tibi Iovis
iratus sit, et isti qui tibi non imperat. ita satur pane fiam, ut 3
ego istud conliberto meo dono; alioquin iam tibi depraesen-
tiarum reddidissem. bene nos habemus, at isti nugae, qui tibi
non imperant. plane qualis dominus, talis et servus. vix me 4
teneo, nec sum natura caldicerebrius, *sed* cum coepi, matrem
meam dupundii non facio. recte, videbo te in publicum, mus,
immo terrae tuber: nec sursum nec deorsum non cresco, nisi 5
dominum tuum in rutae folium non conieci, nec tibi parsero,
licet mehercules Iovem Olympium clames. curabo, longe tibi
sit comula ista besalis et dominus dupunduarius. recte, ve- 6
nies sub dentem: aut ego non me novi, aut non deridebis,
licet barbam auream habeas. Athana tibi irata sit, curabo, et 7
qui te primus † deurode fecit. non didici geometrias, critica et
alogias Men*en*ias, sed lapidarias litteras scio, partes centum
dico ad aes, ad pondus, ad nummum. ad summam, si quid 8
vis, ego et tu sponsiunculam: exi, defero lamna*m*. iam scies
patrem tuum mercedes perdidisse, quamvis et rhetoricam
scis. ecce

"qui de nobis longe venio, late venio? solve me".

dicam tibi, qui de nobis currit et de loco non movetur; qui de 9

---

6 mali isto *H.* — 16 *viell. Komma hinter* faciat *zu tilgen**. — 19 aut isti geuge *H.* — 21 nec] et *H.* — 21 caldus cicereius *H.* — 24 coniecit *H.* — 29 *viell.* depudefecit*. *Dahinter Lücke nach Friedl.* — 30 menias *HBr.** — 34 scio *H.* — 35 quidem vobis *H.*

nobis crescit et minor fit. curris, stupes, satagis, tanquam mus
10 in matella. ergo aut tace aut meliorem noli molestare, qui te
natum non putat; nisi si me iudicas anulos buxeos curare, quos
11 amicae tuae involasti. Occuponem propitium. eamus in forum
et pecunias mutuemur: iam scies hoc ferrum fidem habere.
12 vah, bella res est volpis uda. ita lucrum faciam et ita bene mo-
riar aut populus per exitum meum iuret, nisi te ubique toga
13 perversa fuero persecutus. bella res et iste, qui te haec docet,
mufrius, non magister. *nos aliter* didicimus, dicebat enim ma-
gister: "sunt vestra salva? recta domum; cave, circumspicias;
14 cave, maiorem maledicas. at nunc mera mappalia: nemo
dupondii evadit". ego, quod me sic vides, propter artificium
meum diis gratias ago'.

59 coeperat Ascyltos respondere convicio, sed Trimalchio de-
lectatus colliberti eloquentia 'agite' inquit 'scordalias de medio.
suaviter sit potius, et tu, Hermeros, parce adulescentulo. san-
2 guen illi fervet, tu melior esto. semper in hac re qui vincitur,
vincit. et tu cum esses capo cocococo, aeque cor non habe-
*b*as. simus ergo, quod melius est, a primiti*i*s hilares et Home-
3 ristas spectemus'. intravit factio statim hastisque scuta concre-
puit. ipse Trimalchio in pulvino consedit, et cum Homeristae
Graecis versibus colloquerentur, ut insolenter solent, ille canora
voce Latine legebat librum. mox silentio facto 'scitis' inquit
4 'quam fabulam agant? Diomedes et Ganymedes duo fratres
fuerunt. horum soror erat Helena. Agamemnon illam rapuit
et Dianae cervam subiecit. ita nunc Homeros dicit, quemad-
5 modum inter se pugnent Troiani et Parentini. vicit scilicet et
Iphigeniam, filiam suam, Achilli dedit uxorem. ob eam rem
6 Aiax insanit et statim argumentum explicabit'. haec ut dixit
Trimalchio, clamorem Homeristae sustulerunt, interque fami-
liam discurrentem vitulus in lance du*ce*naria elixus allatus est,
7 et quidem galeatus. secutus est Aiax strictoque gladio, tan-
quam insaniret, concidit, ac modo versa modo supina gesticu-
latus mucrone frusta collegit mirantibusque vitulum partitus est.

60 nec diu mirari licuit tam elegantes strophas; nam repente
2 lacunaria sonare coeperunt totumque triclinium intremuit. con-

---

9 nos aliter *nach Friedländers Vorgang* (nos alia) *ergänzt**, nos *Br.* — 11 aut numera mappalia *H** (aut tum mera mapalia *schon Jac. Gronov*). — 18 atque *HBr.* (*mit Komma hinter* capo). — 27 Tarentini *Scheffer.* — 31 donaria *Br.* — 33 spuma *H.*

sternatus ego exsurrexi et timui, ne per tectum petauristarius
aliquis descenderet. nec minus reliqui convivae mirantes ere-
xere vultus, expectantes quid novi de caelo nuntiaretur. ecce 3
autem diductis lacunaribus subito circulus ingens, de cupa vide-
licet grandi excussus, demittitur, cuius per totum orbem coro-
nae aureae cum alabastris unguenti pendebant. dum haec apo- 4
phoreta iubemur sumere, respiciens ad mensam
iam illic repositorium cum placentis aliquot erat positum, quod
medium Priapus a pistore factus tenebat, gremioque satis amplo
omnis generis poma et uvas sustinebat more vulgato. avidius 5
ad pompam manus porreximus, et repente nova ludorum re-
missio hilaritatem tepefecit. omnes enim placentae omniaque 6
poma etiam minima vexatione contacta coeperunt effundere
crocum, et usque ad [n]os molestus umor accidere. rati ergo 7
sacrum esse fericulum tam religioso apparatu perfusum, con-
surreximus altius et 'Augusto, patri patriae, feliciter' diximus.
quibusdam tamen etiam post hanc venerationem poma rapien-
tibus et ipsi mappas implevimus, ego praecipue, qui nullo satis
amplo munere putabam me onerare Gitonis sinum.

inter haec tres pueri candidas succincti tunicas intrave- 8
runt, quorum duo Lares bullatos super mensam posuerunt,
unus pateram vini circumferens 'dii propitii' clamabat.
aiebat autem unum Cerdonem, alterum Felicionem, tertium Lu-
cr*i*onem vocari. nos etiam veram imaginem ipsius Trimalchio- 9
nis, cum iam omnes basiarent, erubuimus praeterire.

postquam ergo omnes bonam mentem bonamque valetudi- 61
nem sibi optarunt, Trimalchio ad Nicerotem respexit et 'solebas' 2
inquit 'suavius esse in convictu; nescio quid nunc taces nec
muttis. oro te, sic felicem me videas, narra illud quod tibi
usu venit'. Niceros delectatus affabilitate amici 'omne me' in- 3
quit 'lucrum transeat, nisi iam dudum gaudimonio dissilio, quod
te talem video. itaque hilaria mera sint, etsi timeo istos scho- 4
lasticos, ne me [de]rideant. viderint; narrabo tamen; quid
enim mihi aufert, qui ridet? satius est rideri quam deri- 5
deri'. 'haec ubi dicta dedit', talem fabulam exorsus est:

'cum adhuc servirem, habitabamus in vico angusto; nunc 6
Gavillae domus est. ibi, quomodo dii volunt, amare coepi uxo-
rem Terentii coponis: noveratis Melissam Tarentinam, pulcher-

---

4 deductus *H.* — 11 *fg.* missio *Br. früher.* — 12 tepefecit*] hic refecit *HBr.* — 15 periculum *H.* — 18 ipsas *H.* — 29 mutes *H.*

7 rimum bacciballum. sed ego non mehercules corporaliter illam
aut propter res venerias curavi, sed magis quod benemoria
8 fuit. si quid ab illa petii, nunquam mihi negatum; fecit assem,
semissem habui; *quicquid habui*, in illius sinum demandavi, nec
9 unquam fefellitus sum. huius contubernalis ad villam supre-
mum diem obiit. itaque per scutum per ocream egi aginavi,
quemadmodum ad illam pervenirem: *scitis* autem, in angustiis
62 amici apparent. forte dominus Capuae exierat ad scruta scita
2 expedienda. nactus ego occasionem persuadeo hospitem nos-
trum, ut mecum ad quintum miliarium veniat. erat autem
3 miles, fortis tanquam Orcus. apoculamus nos circa gallicinia,
4 luna lucebat tanquam meridie. venimus inter monimenta: homo
meus coepit ad stelas facere, sed*eo* ego cantabundus et stelas
5 numero. deinde ut respexi ad comitem, ille exuit se et omnia
vestimenta secundum *v*iam posuit. mihi anima in naso esse,
6 stabam tanquam mortuus. at ille circumminxit vestimenta sua,
et subito lupus factus est. nolite me iocari putare; ut mentiar,
7 nullius patrimonium tanti facio. sed, quod coeperam dicere,
8 postquam lupus factus est, ululare coepit et in silvas fugit. ego
primitus nesciebam ubi essem, deinde accessi, ut vestimenta
eius tollerem: illa autem lapidea facta sunt. qui mori timore
9 nisi ego? gladium tamen strinxi et in tota via umbras cecidi,
10 donec ad villam amicae meae pervenirem. ut larua intravi,
paene animam ebullivi, sudor mihi per bifurcum volabat, oculi
11 mortui, vix unquam refectus sum. Melissa mea mirari coepit,
quod tam sero ambularem, et "si ante" inquit "venisses, saltem
nobis adiutasses; lupus enim villam intravit et omnia pecora
tanquam lanius sanguinem illis misit. nec tamen derisit, etiam
12 si fugit; servus enim noster lancea collum eius traiecit". haec
ut audivi, operire oculos amplius non potui, sed luce clara Gai
nostri domum fugi tanquam copo compilatus, et postquam veni
in illum locum, in quo lapidea vestimenta erant facta, nihil
13 inveni nisi sanguinem. ut vero domum veni, iacebat miles
meus in lecto tanquam bovis, et collum illius medicus curabat.
intellexi illum versipellem esse, nec postea cum illo panem

1 illam] autem *H.* — 2 bene moriar *H.* — 8 Capuam *Br.* — 12 intra *Br.* — 13 stellas *H.* — *Viell.* sed ego procedo (*oder* pergo) c.* — 15 anima] in animo *H.* — 22 et mata vita tau umbras *H; viell.* et, μὰ τὰν Ἑκάταν, umbras*. — 23 in laruam *H.* — 27 perculit *fügt Br. hinter* pecora *ein*; *viell.* laceravit*. — 30 Gai] hac *H.*

gustare potui, non si me occidisses. viderint alii quid de hoc 14
exopinissent; ego si mentior, genios vestros iratos habeam'.

attonitis admiratione universis 'salvo' inquit 'tuo sermone' 63
Trimalchio 'si qua fides est, ut mihi pili inhorruerunt, quia scio
Niceronem nihil nugarum narrare: immo certus est et minime 2
linguosus. nam et ipse vobis rem horribilem narrabo: asinus
in tegulis. cum adhuc capillatus essem, nam a puero vitam 3
Chiam gessi, ipsimi nostri delicatus decessit, mehercules margaritum, caccitus et omnium numerum. cum ergo illum mater 4
misella plangeret et nos tum plures in tristimonio essemus, subito strigae coeperunt; putares canem leporem persequi. habe- 5
bamus tunc hominem Cappadocem, longum, valde audaculum
et qui valebat: poterat bovem iratum tollere. hic audacter 6
stricto gladio extra ostium procucurrit, involuta sinistra manu
curiose, et mulierem tanquam hoc loco — salvum sit, quod tango — mediam traiecit. audimus gemitum, et — plane non mentiar — ipsas non vidimus. baro autem noster introversus se 7
proiecit in lectum, et corpus totum lividum habebat quasi flagellis caesus, quia scilicet illum tetigerat mala manus. nos cluso 8
ostio redimus iterum ad officium, sed dum mater amplexaret
corpus filii sui, tangit et videt manuciolum de stramentis factum.
non cor habebat, non intestina, non quicquam: scilicet iam
puerum strigae involaverant et supposuerant stramenticium vavatonem. rogo vos, oportet credatis, sunt mulieres plussciae, sunt 9
Nocturnae, et quod sursum est, deorsum faciunt. ceterum baro 10
ille longus post hoc factum nunquam coloris sui fuit, immo
post paucos dies phreneticus periit'.

miramur nos et pariter credimus, osculatique mensam ro- 64
gamus Nocturnas, ut suis se teneant, dum redimus a cena.

et sane iam lucernae mihi plures videbantur ardere totum- 2
que triclinium esse mutatum, cum Trimalchio 'tibi dico' inquit
'Plocame, nihil narras? nihil nos delectaris? et solebas suavi*us*
esse, canturire belle deverbia, adicere melicam. heu heu, ab- 3
istis dulcis carica*e*'. 'iam' inquit ille 'quadrigae meae decucurrerunt, ex quo podagricus factus sum. alioquin cum essem adulescentulus, cantando paene tisicus factus sum. quid saltare? 4

1 viderint qui hoc de alibi exop. *H* (hoc de *viell. richtig, wie* τούτου πέρι). — 11 stridere *fügt Br. hinter* strigae *ein.* — 13 Jovem *H.*

quid deverbia? quid tonstrinum? quando parem habui nisi
5 unum Apelletem?' oppositaque ad os manu nescio quid tae-
trum exsibilavit, quod postea Graecum esse affirmabat.

nec non Trimalchio ipse cum tubicines esset imitatus, ad
6 delicias suas respexit, quem Croesum appellabat. puer autem
lippus, sordidissimis dentibus, catellam nigram atque indecenter
pinguem prasina involvebat fascia panemque semissem ponebat
7 super torum atque [hac] nausea recusantem saginabat. quo ad-
monitus officii Trimalchio Scylacem iussit adduci 'praesidium
domus familiaeque'. nec mora, ingentis formae adductus est
canis catena vinctus, admonitusque ostiarii calce, ut cubaret,
8 ante mensam se posuit. tum Trimalchio iactans candidum pa-
9 nem 'nemo' inquit 'in domo mea me plus amat'. indignatus puer,
quod Scylacem tam effuse laudaret, catellam in terram deposuit
hortatusque *est*, ut ad rixam properaret. Scylax, canino scilicet
usus ingenio, taeterrimo latratu triclinium implevit Margaritam-
10 que Croesi paene laceravit. nec intra rixam tumultus constitit,
sed candelabrum etiam super mensam eversum et vasa om-
nia crystallina comminuit et oleo ferventi aliquot convivas re-
11 spersit. Trimalchio ne videretur iactura motus, basiavit puerum
12 ac iussit super dorsum ascendere suum. non moratus ille
usus *est* equo manuque plena scapulas eius subinde verberavit,
13 interque risum proclamavit: 'bucca, bucca, quot sunt hic?' re-
pressus ergo aliquamdiu Trimalchio camellam grandem iussit
misceri

potiones dividi omnibus servis, qui ad pedes sedebant, adiecta
exceptione: 'si quis' inquit 'noluerit accipere, caput illi perfunde.
interdiu severa, nunc hilaria'.

65 hanc humanitatem insecutae sunt matteae, quarum etiam
2 recordatio me, si qua est dicenti fides, offendit. singulae enim
gallinae altiles pro turdis circumlatae sunt et ova anserina pil-
leata, quae ut comessemus, ambitiosissime *a* nobis Trimalchio
3 petiit dicens exossatas esse gallinas. inter haec triclinii valvas
lictor percussit, amictusque veste alba cum ingenti frequentia
4 comissator intravit. ego maiestate conterritus praetorem puta-
bam venisse. itaque temptavi assurgere et nudos pedes in ter-
5 ram deferre. risit hanc trepidationem Agamemnon et 'contine
te' inquit 'homo stultissime. Habinnas sevir est idemque lapi-
darius, qui vide[re]tur monumenta optime facere'.

---

2 appositaque *Br.* — 7 semessum *Burmann.* — 9 officio *H.*

recreatus hoc sermone reposui cubitum, Habinnamque in- 6
trantem cum admiratione ingenti spectabam. ille autem iam 7
ebrius uxoris suae umeris imposuerat manus, oneratusque ali-
quot coronis et unguento per frontem in oculos fluente praeto-
rio loco se posuit continuoque vinum et caldam poposcit. de- 8
lectatus hac Trimalchio hilaritate et ipse capaciorem poposcit
scyphum quaesivitque, quomodo acceptus esset. ‘omnia’ inquit 9
‘habuimus praeter te; oculi enim mei hic erant. et mehercules
bene fuit. Scissa lautum novendiale servo suo misello faciebat, 10
quem mortuum manu miserat. et puto, cum vicensimariis ma-
gnam mantissam habet; quinquaginta enim millibus aestimant
mortuum. sed tamen suaviter fuit, etiam si coacti sumus di- 11
midias potiones super ossucula eius effundere’. ‘tamen’ inquit 66
Trimalchio ‘quid habuistis in cena?’ ‘dicam’ inquit ‘si potuero;
nam tam bonae memoriae sum, ut frequenter nomen meum ob-
liviscar. habuimus tamen in primo porcum poculo coronatum 2
et circa saucunculum et gizeria optime facta et certe betam et
panem autopyrum de suo sibi, quem ego malo quam candidum;
et vires facit, et cum mea re causa facio, non ploro. sequens 3
ferculum fuit scriblita frigida et super mel caldum infusum ex-
cellente Hispanum. itaque de scriblita quidem non minimum
edi, de melle me usque tetigi. circa cicer et lupinum, calvae 4
arbitratu et mala singula. ego tamen duo sustuli et ecce in
mappa alligata habeo; nam si aliquid muneris meo vernulae
non tulero, habebo convicium. bene me admonet domina mea. 5
in prospectu habuimus ursinae frustum, de quo cum imprudens
Scintilla gustasset, paene intestina sua vomuit; ego contra plus 6
libram comedi, nam ipsum aprum sapiebat. et si, inquam, ur-
sus homuncionem comest, quanto magis homuncio debet ursum
comesse? in summo habuimus caseum mollem ex sapa et co- 7
cleas singulas et cordae frusta et hepatia in catillis et ova pil-
leata et rapam et senape et catillum concacatum, pax Palame-
des. etiam in alveo circumlata sunt oxycomina, unde quidam
etiam improbe ternos pugnos sustulerunt. nam pernae mis-
sionem dedimus. sed narra mihi, Gai, rogo, Fortunata quare 67
non recumbit?’ ‘quomodo nosti’ inquit ‘illam’ Trimalchio ‘nisi 2
argentum composuerit, nisi reliquias pueris diviserit, aquam in

9 *viell.* Cissa (κίσσα)*. — laucum novendialem *H.* — 16 botulo *J. Gronov.* — 17 saviunculum *Br.* — 19 vices *H.* — causa] *s. c.* 47, 4. — 20 u. 21 scirihilita *H.* — 30 ex] et *H.* — 32 concagatum *H.* — 34 improbiter nos pugno *H.*

3 os suum non coniciet'. 'atqui' respondit Habinnas 'nisi illa
discumbit, ego me apoculo' et coeperat surgere, nisi signo dato
4 Fortunata quater amplius a tota familia esset vocata. venit
ergo galbino succincta cingillo, ita ut infra cerasina appareret
5 tunica et periscelides tortae phaecasiaeque inauratae. tunc su-
dario manus tergens, quod in collo habebat, applicat se illi
toro, in quo Scintilla Habinnae discumbebat uxor, osulataque
plaudentem 'est te' inquit 'videre?'

6 eo deinde perventum est, ut Fortunata armillas suas cras-
sissimis detraheret lacertis Scintillaeque miranti ostenderet. ul-
timo etiam periscelides resolvit et reticulum aureum, quem ex
7 obrussa esse dicebat. notavit haec Trimalchio iussitque afferri
omnia et 'videtis' inquit 'mulieris compedes: sic nos barcalae
despoliamur. sex pondo et selibram debet habere. et ipse ni-
hilo minus habeo decem pondo armillam ex millesimis Mercurii
8 factam'. ultimo etiam, ne mentiri videretur, stateram iussit af-
9 ferri et circu*m*latum approbari pondus. nec melior Scintilla,
quae de cervice sua capsellam detraxit aureolam, quam Felicio-
nem appellabat. inde duo crotalia protulit et Fortunatae in
vicem consideranda dedit et 'domini' inquit 'mei beneficio nemo
10 habet meliora'. 'quid?' inquit Habinnas 'excatarissasti me, ut
tibi emerem fabam vitream. plane si filiam haberem, auricu-
las illi praeciderem. mulieres si non essent, omnia pro luto
haberemus; nunc hoc est caldum meiere et frigidum potare'.

11 interim mulieres sauciae inter se riserunt ebriaeque iunxe-
runt oscula, dum altera diligentiam matris familiae iactat, altera
12 delicias et indiligentiam viri. dumque sic cohaerent, Habinnas
furtim consurrexit pedesque Fortunatae correptos super lectum
13 immisit. 'au au' illa proclamavit aberrante tunica super genua.
composita ergo in gremio Scintillae incensissimam rubore fa-
ciem sudario abscondit.

68 interposito deinde spatio cum secundas mensas Trimalchio
iussisset afferri, sustulerunt servi omnes mensas et alias attule-
runt, scobemque croco et minio tinctam sparserunt et, quod
nunquam ante videram, ex lapide speculari pulverem tritum.
2 statim Trimalchio 'poteram quidem' inquit 'hoc fericulo esse
contentus; secundas enim mensas habetis. *sed* si quid belli
habes, affer'.

---

2 apocalo *H.* — 9 *fg.* crassissimas *Scheffer.* — 28 correctos *H.* —
30 indecens imam *H.*

interim puer Alexandrinus, qui caldam ministrabat, lusci- 3
nias coepit imitari clamante Trimalchione subinde: 'muta'. ecce 4
alius ludus. servus qui ad pedes Habinnae sedebat, iussus, cre-
do, a domino suo proclamavit subito canora voce:

'interea medium Aeneas iam classe tenebat'.

nullus sonus unquam acidior percussit aures meas: nam prae- 5
ter errantis barbariae aut adiectum aut deminutum clamorem
miscebat Atellanicos versus, ut tunc primum me etiam Ver-
gilius offenderit. plausum tamen, cum aliquando desisset, adie- 6
cit Habinnas et '*nun*quam' *in*quit 'didicit, sed ego ad circula-
tores eum mittendo erudibam. itaque parem non habet, sive 7
muliones volet sive circulatores imitari. desperatum valde in-
geniosus est: idem sutor est, idem cocus, idem pistor, omnis
musae mancipium. duo tamen vitia habet, quae si non habe- 8
ret, esset omnium numerum: recutitus est et stertit. nam quod
strabonus est, non curo; sicut Venus spectat. ideo nihil tacet,
vix oculo mortuo unquam. illum emi trecentis denariis'. inter- 69
pellavit loquentem Scintilla et 'plane' inquit 'non omnia artificia
servi nequam narras. agaga est; at curabo, stigmam habeat'. 2
risit Trimalchio et 'adcognosco' inquit 'Cappadocem: nihil sibi
defraudit, et mehercules laudo illum; hoc enim nemo parentat.
tu autem, Scintilla, noli zelotypa esse. crede mihi, et vos no- 3
vimus. sic me salvum habeatis, ut ego sic solebam ipsumam
meam debattuere, ut etiam dominus suspicaretur; et ideo me
in vilicationem relegavit. sed tace, lingua, dabo panem'. tan- 4
quam laudatus esset nequissimus servus, lucernam de sinu
fictilem protulit et amplius semihora tubicines imitatus est
succinente Habinna et inferius labrum manu deprimente. ul- 5
timo etiam in medium processit et modo harundinibus quassis
choraulas imitatus est, modo lacernatus cum flagello mulionum
fata egit, donec vocatum ad se Habinnas basiavit, potionemque
illi porrexit et 'tanto melior' inquit 'Massa, dono tibi caligas'.

nec ullus tot malorum finis fuisset, nisi epidipnis esset al- 6
lata, turdi siligine*i* uvis passis nucibusque farsi[s]. insecuta sunt 7
Cydonia etiam mala spinis confixa, ut echinos efficerent. et
haec quidem tolerabilia erant, si non fericulum longe monstro-
sius effecisset, ut vel fame perire mallemus. nam cum positus 8

---

9 plausum] lassus *H.* — dedisset *H.* — 11 audibant *H.* — 12 desperatus *H.* — 15 nummorum *H.* — 16 *viell.* strambus*. — 31 fata] *vgl. Sen. ep. 57, 1.*

esset, ut nos putabamus, anser altilis circaque pisces et omni-
um genera avium, '*amici*' inquit Trimalchio 'quicquid videtis
9 hic positum, de uno corpore est factum'. ego, scilicet homo
prudentissimus, statim intellexi quid esset, et respiciens Aga-
memnonem 'mirabor' inquam 'nisi omnia ista de *fimo* facta
sunt aut certe de luto. vidi Romae Saturnalibus eiusmodi ce-
narum imaginem fieri'. necdum finieram sermonem, cum Tri-
70 malchio ait: 'ita crescam patrimonio, non corpore, ut ista
2 cocus meus de porco fecit. non potest esse pretiosior homo.
volueris, de vulva faciet piscem, de lardo palumbum, de perna
turturem, de colepio gallinam. et ideo ingenio meo impositum
3 est illi nomen bellissimum; nam Daedalus vocatur. et quia
bonam mentem habet, attuli illi Roma munus cultros Norico
ferro'. quos statim iussit afferri inspectosque miratus est.
etiam nobis potestatem fecit, ut mucronem ad buccam proba-
remus.

4 subito intraverunt duo servi, tanquam qui rixam ad lacum
5 fecissent; certe in collo adhuc amphoras habebant. cum ergo
Trimalchio ius inter litigantes diceret, neuter sententiam tulit
6 decernentis, sed alterius amphoram fuste percussit. conster-
nati nos insolentia ebriorum intentavimus oculos in proeliantes
notavimusque ostrea pectinesque e gastris labentia, quae col-
7 lecta puer lance circumtulit. has lautitias aequavit ingeniosus
cocus; in craticula enim argentea cocleas attulit et tremula
taeterrimaque voce cantavit.

8 pudet referre, quae secuntur: inaudito enim more pueri ca-
pillati attulerunt unguentum in argentea pelve pedesque recum-
bentium unxerunt, cum ante crura talosque corollis vinxissent.
9 hinc ex eodem unguento in vinarium atque lucernam *a*liqua*n*-
tum est infusum.

10 iam coeperat Fortunata velle saltare, iam Scintilla frequen-
tius plaudebat quam loquebatur, cum Trimalchio 'permitto' in-
quit 'Philargyre et Cario, etsi prasinianus es famosus, dic et Me-
11 nophilae, contubernali tuae, discumbat'. quid multa? paene de
lectis deiecti sumus, adeo totum triclinium familia occupaverat.
12 certe ego notavi super me positum cocum, qui de porco anserem
13 fecerat, muria condimentisque fetentem. nec contentus fuit re-

---

1 omnia *Br., doch s. Löfstedt, Beitr. 105ff. und Eranos VIII, 86fg.* — 11 colaepio *HBr.*, vgl.* κώληψ *und C. I. L. IV, 246 und 2081* Colepius. — 18 in loro *H.*

cumbere, sed continuo Ephesum tragoedum coepit imitari et sub-
inde dominum suum sponsione provocare 'si prasinus proximis
circensibus primam palmam'.

diffusus hac contentione Trimalchio 'amici' inquit 'et servi 71
homines sunt et aeque unum lactem biberunt, etiam si illos
malus fatus oppresserit. tamen me salvo cito aquam liberam
gustabunt. ad summam, omnes illos in testamento meo manu
mitto. Philargyro etiam fundum lego et contubernalem suam, 2
Carioni quoque insulam et vicesimam et lectum stratum. nam 3
Fortunatam meam heredem facio, et commendo illam omnibus
amicis meis. et haec ideo omnia publico, ut familia mea iam
nunc sic me amet tanquam mortuum'. gratias agere omnes 4
indulgentiae coeperant domini, cum ille oblitus nugarum exem-
plar testamenti iussit afferri et totum a primo ad ultimum in-
gemescente familia recitavit. respiciens deinde Habinnam 'quid 5
dicis' inquit 'amice carissime? aedificas monumentum meum,
quemadmodum te iussi? valde te rogo, ut secundum pedes sta- 6
tuae meae catellam ponas et coronas et unguenta et Petraitis
omnes pugnas, ut mihi contingat tuo beneficio post mortem
vivere; praeterea ut sint in fronte pedes centum, in agrum pe-
des ducenti. omne genus enim poma volo sint circa cineres 7
meos, et vinearum largiter. valde enim falsum est vivo quidem
domos cultas esse, non curari eas, ubi diutius nobis habitan-
dum est. et ideo ante omnia adici volo: "hoc monumentum 8
heredem non sequatur". ceterum erit mihi curae, ut testamento
caveam, ne mortuus iniuriam accipiam. praeponam enim unum
ex libertis sepulcro meo custodiae causa, ne in monumentum
meum populus cacatum currat. te rogo, ut naves etiam *in* 9
fronte monumenti mei facias plenis velis euntes, et me in tri-
bunali sedentem praetextatum cum anulis aureis quinque et
nummos in publico de sacculo effundentem; scis enim, quod
epulum dedi binos denarios. faciatur, si tibi videtur, et tricli- 10
nia. . facias et totum populum sibi suaviter facientem. ad dex- 11
teram meam ponas statuam Fortunatae meae columbam tenen-
tem: et catellam cingulo alligatam ducat: et cicaronem meum,
et amphoras copiosas gypsatas, ne effluant vinum. et urnam
licet fractam sculpas, et super eam puerum plorantem. horo-

6 oppressit *Br., doch vgl. c. 46, 5.* — 18 pingas *H.* — 25 sequitur *Br., doch vgl. C. I. L. V, 3143, 4. VI, 9958.* — 28 *fg.* in fronte *ergänzt O. Keller.* — 32 *fg.* triclia *Orelli.* — 33 facies *H.*

logium in medio, ut quisquis horas inspiciet, velit nolit, nomen
12 meum legat. inscriptio quoque vide diligenter si haec satis
idonea tibi videtur: "C. Pompeius Trimalchio Maecenatianus
hic requiescit. huic seviratus absenti decretus est. cum posset
in omnibus decuriis Romae esse, tamen noluit. pius, fortis, fide-
lis, ex parvo crevit, sestertium reliquit trecenties, nec unquam
philosophum audivit. vale: et tu".

72 haec ut dixit Trimalchio, flere coepit ubertim. flebat et
Fortunata, flebat et Habinnas, tota denique familia, tanquam in
2 funus rogata, lamentatione triclinium implevit. immo iam coe-
peram etiam ego plorare, cum Trimalchio 'ergo' inquit 'cum
3 sciamus nos morituros esse, quare non vivamus? sic vos felices
videam, coniciamus nos in balneum, meo periculo, non paeni-
4 tebit. sic calet tanquam furnus'. 'vero, vero' inquit Habinnas
'de una die duas facere, nihil malo' nudisque consurrexit pe-
dibus et Trimalchionem plaudentem subsequi *coepit*.

5 ego respiciens ad Ascylton 'quid cogitas?' inquam 'ego enim
6 si videro balneum, statim expirabo'. 'assentemur' ait ille 'et
7 dum illi balneum petunt, nos in turba exeamus'. cum haec
placuissent, ducente per porticum Gitone ad ianuam venimus,
ubi canis catenarius tanto nos tumultu excepit, ut Ascyltos
etiam in piscinam ceciderit. nec non ego quoque ebrius, qui
etiam pictum timueram canem, dum natanti opem fero, in eun-
8 dem gurgitem tractus sum. servavit nos tamen atriensis, qui
interventu suo et canem placavit et nos trementes extraxit in
9 siccum. et Giton quidem iam dudum se ratione acutissima
redemerat a cane; quicquid enim a nobis acceperat de cena,
latranti sparserat, [at] ille avocatus cibo furorem suppresserat.
10 ceterum cum algentes utique petissemus ab atriensi, ut nos
extra ianuam emitteret, 'erras' inquit 'si putas te exire hac
posse, qua venisti. nemo unquam convivarum per eandem
73 ianuam emissus est; alia intrant, alia exeunt'. quid faciamus
homines miserrimi et novi generis labyrintho inclusi, quibus
2 lavari iam coeperat votum esse? ultro ergo rogavimus, ut nos
ad balneum duceret, proiectisque vestimentis, quae Giton in aditu
siccare coepit, balneum intravimus, angustum scilicet et cister-
nae frigidariae simile, in quo Trimalchio rectus stabat. ac ne
sic quidem putidissimam ei*us* *i*ac*ta*tionem licuit effugere; nam

16 gaudentem *H.* — 29 udique *verm. Br.* — atriense *HBr.** —
37 qua *H.*

nihil melius esse dicebat quam sine turba lavari, et eo ipso
loco aliquando pistrinum fuisse. deinde ut lassatus consedit, 3
invitatus balnei sono diduxit usque ad cameram os ebrium et
coepit Menecratis cantica lacerare, sicut illi dicebant, qui lin-
guam eius intellegebant. ceteri convivae circa labrum manibus 4
nexis currebant et gingilipho ingenti clamore exsonabant. alii
autem [aut] restrictis manibus anulos de pavimento conabantur
tollere aut posito genu cervices post terga flectere et pedum
extremos pollices tangere. nos, dum alii sibi ludos faciunt, in 5
sol*io*, quod Trimalchioni temperabatur, descendimus.

ergo ebrietate discussa in aliud triclinium deducti sumus,
ubi Fortunata disposuerat lautitias [suas] ita ut supra lucernas
aeneolosque piscatores notaverim et mensas totas ar-
genteas calicesque circa fictiles inauratos et vinum in conspectu
sacco defluens. tum Trimalchio 'amici' inquit 'hodie servus 6
meus barbatoriam fecit, homo praefiscini frugi et micarius. ita-
que tangomenas faciamus et usque in lucem cenemus'. haec 74
dicente eo gallus gallinaceus cantavit. qua voce confusus Tri-
malchio vinum sub mensa iussit effundi lucernamque etiam mero
spargi. immo anulum traiecit in dexteram manum et 'non sine 2
causa' inquit 'hic bucinus signum dedit; nam aut incendium
oportet fiat, aut aliquis in vicinia animam abiciet. longe a no- 3
bis. itaque quisquis hunc indicem attulerit, corollarium acci-
piet'. dicto citius de vicinia gallus allatus est, quem Trimalchio 4
occidi iussit, ut aeno coctus fieret. laceratus igitur ab illo doc- 5
tissimo coco, qui paulo ante de porco aves piscesque fecerat, in
caccabum est coniectus. dumque Daedalus potionem ferven-
tissimam haurit, Fortunata mola buxea piper trivit.

sumptis igitur matteis respiciens ad familiam Trimalchio 6
'quid vos' inquit 'adhuc non cenastis? abite, ut alii veniant ad
officium'. subiit igitur alia classis, et illi quidem exclamavere: 7
'vale Gai', hi autem: 'ave Gai'. hinc primum hilaritas nostra 8
turbata est; nam cum puer non inspeciosus inter novos intras-
set ministros, invasit eum Trimalchio et osculari diutius coepit.
itaque Fortunata, ut ex aequo ius firmum approbaret, male di- 9
cere Trimalchioni coepit et purgamentum dedecusque praedi-
care, qui non contineret libidinem suam. ultimo etiam adiecit:
'canis'. Trimalchio contra offensus convicio calicem in faciem 10

---

10 solium *Br.* — pervapatur *H* (*am Rande* parabatur), vaporabatur *Br.* — 34 trimalchionem *H.*

11 Fortunatae immisit. illa tanquam oculum perdidisset, exclama-
12 vit manusque trementes ad faciem suam admovit. consternata
est etiam Scintilla trepidantemque sinu suo texit. immo puer
quoque officiosus urceolum frigidum ad malam eius admovit,
13 super quem incumbens Fortunata gemere ac flere coepit. contra
Trimalchio 'quid enim?' inquit 'ambubaia non meminit, sed de
machina illam sustuli, hominem inter homines feci. at inflat
se tanquam rana, et in sinum suum non spuit, codex, non
14 mulier. sed hic, qui in pergula natus est, aedes non somniatur.
ita genium meum propitium habeam, curabo, domata sit Cas-
15 sandra caligaria. et ego, homo dipundiarius, sestertium centies
accipere potui. scis tu me non mentiri. Agatho, unguentarius
herae proximae, seduxit me et "suadeo" inquit "non patiaris
16 genus tuum interire". at ego dum bonatus ago et nolo videri
17 levis, ipse mihi asciam in crus impegi. recte, curabo, me un-
guibus quaeras. et ut depraesentiarum intelligas, quid tibi
feceris: Habinna, nolo, statuam eius in monumento meo ponas,
ne mortuus quidem lites habeam. immo, ut sciat me posse
malum dare, nolo, me mortuum basiet'.

75 post hoc fulmen Habinnas rogare coepit, ut iam desineret
irasci et 'nemo' inquit 'nostrum non peccat. homines sumus,
2 non dei'. idem et Scintilla flens dixit ac per genium eius Ga-
3 ium appellando rogare coepit, ut se frangeret. non tenuit ultra
lacrimas Trimalchio et 'rogo' inquit 'Habinna, sic peculium
tuum fruniscaris: si quid perperam feci, in faciem meam in-
4 spue. puerum basiavi frugalissimum, non propter formam, sed
quia frugi est: decem partes dicit, librum ab oculo legit, thrae-
cium sibi de diariis fecit, arcisellium de suo paravit et duas
5 trullas. non est dignus quem in oculis feram? sed Fortunata
6 vetat. ita tibi videtur, fulcipedia? suadeo, bonum tuum con-
coquas, milva, et me non facias ringentem, amasiuncula: alio-
7 quin experieris cerebrum meum. nosti me: quod semel desti-
8 navi, clavo tabulari fixum est. sed vivorum meminerimus. vos
rogo, amici, ut vobis suaviter sit. nam ego quoque tam fui
quam vos estis, sed virtute mea ad hoc perveni. corcillum
9 est quod homines facit, cetera quisquilia omnia. "bene emo,
bene vendo"; alius alia vobis dicet. felicitate dissilio. tu autem,

---

5 quam *Heinsius*. — 6*fg*. non me misit sede machillam illam *H; viell.* sed ego de m.* — 8 conspuit *H*. — 13 here proxime *H*. — 23 ut effrangeret *H*. — 28 artissellium *H*. — 31 facies *H*.

sterteia, etiamnum ploras? iam curabo, fatum tuum plores. sed, 10
ut coeperam dicere, ad hanc me fortunam frugalitas mea per-
duxit. tam magnus ex Asia veni, quam hic candelabrus est.
ad summam, quotidie me solebam ad illum metiri, et ut cele-
rius rostrum barbatum haberem, labra de lucerna ungebam.
tamen ad delicias [femina] ipsimi [domini] annos quattuor- 11
decim fui. nec turpe est, quod dominus iubet. ego tamen et
ipsimae [dominae] satis faciebam. scitis, quid dicam: taceo,
quia non sum de gloriosis. ceterum, quemadmodum di volunt, 76
dominus in domo factus sum. et ecce cepi ipsimi cerebellum.
quid multa? coheredem me Caesari fecit, et accepi patrimo- 2
nium laticlavium. nemini tamen nihil satis est. concupivi ne- 3
gotiari. ne multis vos morer, quinque naves aedificavi. one-
ravi vinum — et tunc erat contra aurum — misi Romam. pu- 4
tares me hoc iussisse: omnes naves naufragarunt, factum, non
fabula. uno die Neptunus trecenties sestertium devoravit. pu- 5
tatis me defecisse? non mehercules mi haec iactura gusti fuit,
tanquam nihil facti. alteras feci maiores et meliores et felicio-
res, ut nemo non me virum fortem diceret. sc*it*is, magna 6
navis magnam fortitudinem habet. oneravi rursus vinum, lar-
dum, fabam, seplasium, mancipia. hoc loco Fortunata rem
piam fecit; omne enim aurum suum, omnia vestimenta vendi- 7
dit et mi centum aureos in manu posuit. hoc fuit peculii mei
fermentum. cito fit, quod di volunt. uno cursu centies ses- 8
tertium corrotundavi. statim redemi fundos omnes, qui pa-
troni mei fuerant. aedifico domum, venalicia coemo iumenta;
quicquid tangebam, crescebat tanquam favus. postquam coepi 9
plus habere, quam tota patria mea habet, manum de tabula:
sustuli me de negotiatione et coepi *per* libertos faenerare. et 10
sane nolente*m* me negotium meum agere exhortavit mathema-
ticus, qui venerat forte in coloniam nostram, Graeculio, Serapa
nomine, consiliator deorum. hic mihi dixit etiam ea, quae ob- 11
litus eram; ab acia et acu mi omnia exposuit; intestinas meas
noverat; tantum quod mihi non dixerat, quid pridie cenaveram.
putasses illum semper mecum habitasse. rogo, Habinna — pu- 77
to, interfuisti —: "tu dominam tuam de rebus illis fecisti. tu
parum felix in amicos es. nemo unquam tibi parem gratiam
refert. tu latifundia possides. tu viperam sub ala nutricas" et, 2

16 neptunno *H.* — 18 factum *in H zuerst geschrieben.* — 29 *ohne* per *Br.* — 33 exposcit *H*, *viell.* exposiit.*

quod vobis non dixerim, et nunc mi restare vitae annos tri-
ginta et menses quattuor et dies duos. praeterea cito accipiam
3 hereditatem. hoc mihi dicit fatus meus. quod si contigerit
4 fundos Apuliae iungere, satis vivus pervenero. interim dum
Mercurius vigilat, aedificavi hanc domum. ut scitis, cusuc erat;
nunc templum est. habet quattuor cenationes, cubicula viginti,
porticus marmoratos duos, susum cenationem, cubiculum in quo
ipse dormio, viperae huius sessorium, ostiarii cellam perbonam;
5 hospitium hospites capit. ad summam, Scaurus cum huc venit,
nusquam mavoluit hospitari, et habet ad mare paternum hos-
6 pitium. et multa alia sunt, quae statim vobis ostendam. cre-
dite mihi: assem habeas, assem valeas; habes, habeberis. sic
7 amicus vester, qui fuit rana, nunc est rex. interim, Stiche,
profer vitalia, in quibus volo me efferri. profer et unguentum
et ex illa amphora gustum, ex qua iubeo lavari ossa mea'.

78 non est moratus Stichus, sed et stragulam albam et prae-
textam in triclinium attulit
2 iussitque nos temptare, an bonis lanis essent confecta. tum
subridens 'vide tu' inquit 'Stiche, ne ista mures tangant aut
tineae; alioquin te vivum comburam. ego gloriosus volo efferri,
3 ut totus mihi populus bene imprecetur'. statim ampullam nar-
di aperuit omnesque nos unxit et 'spero' inquit 'futurum ut
4 aeque me mortuum iuvet tanquam vivum'. nam vinum qui-
dem in vinarium iussit infundi et 'putate vos' ait 'ad parenta-
lia mea invitatos esse'.

5 ibat res ad summam nauseam, cum Trimalchio ebrietate
turpissima gravis novum acroama, cornicines, in triclinium ius-
sit adduci, fultusque cervicalibus multis extendit se super torum
extremum et 'fingite me' inquit 'mortuum esse. dicite aliquid
6 belli'. consonuere corni*cin*es funebri strepitu. unus praecipue
servus libitinarii illius, qui inter hos honestissimus erat, tam
7 valde intonuit, ut totam concitaret viciniam. itaque vigiles,
qui custodiebant vicinam regionem, rati ardere Trimalchionis
domum, effregerunt ianuam subito et cum aqua securibusque
8 tumultuari suo iure coeperunt. nos occasionem opportunissi-
mam nacti Agamemnoni verba dedimus raptimque tam plane
quam ex incendio fugimus.

---

5 casula *Br.*; *viell.* casucla.* — 7 marmoratis *H.* — cellationem *H.* — 31 libertinarii *H.* — *Viell.* inter suos.*

Encolpus-Grabschrift.

CIL. VI, 14672. Inscr. Graecae Sic. It. 1746.

D. M. Cerelliae Fortunatae coniugi carissimae, cum qua u. (= *uixi*) ann. XL s. u. q. (= *sine ulla querella*), M. Antonius Encolpus fecit sibi et Antonio Athenaeo liberto suo karissimo et libertis libertabusque eorum et posteris, — excepto M. Antonio Athenione, quem veto in eo monimento aditum habere, neque iter ambitum introitum ullum in eo habere, neque sepulturae causa reliquias eius posterorumque eius inferri; quod siquis adversus hoc quis fecerit, tunc is qui fecerit poenae nomine pontificibus aut antescolaris virginum HS L m. n. (= *multae nomine*) inferre debabit, ideo quia me pos multas iniurias parentem sibi amnegaverit — et A. Lelio Apeliti clienti karissimo: quem boluerit donationis causa sarcofagum eligat sibi, opter quod in tam mana clade non me reliquerit, cuius beneficia abeo.

(Es folgen griechische Verse.)

A. Laelius Apelles, in hoc monumento aditum ambitum iubeo habere. Iusso Antoni Encolpi Olo Lelio Apelleti uno sarchofago itum ambitum habere deueuet, amico optimo.

Die Personen dieser Inschrift brachte Niebuhr irrtümlich mit denen bei Petronius zusammen und setzte daher die Abfassung des Werkes in das 3. Jhdt. n. Chr. (unter Alexander Severus). Nach Buecheler, Rhein. Mus. 51, 472, gehört die Inschrift schon der Zeit der Antonine an.

Ausgewählte Pompejanische Wandinschriften.

Literatur:

Corpus inscriptionum Latinarum vol. IV: Inscriptiones parietariae Pompeianae Herculanenses Stabianae ed. C. Zangemeister. Berolini 1871 (3255 Nummern mit Kommentar und 57 Faksimiletafeln). Ein Supplementband (Suppl. pars 2[1]) von A. Mau, enthaltend die Funde seit 1871, ist in Vorbereitung. Einstweilen dienen zum Ersatz die Zeitschriften: Ephemeris epigraphica, Giornale degli Scavi di Pompei, Notizie degli Scavi. Bullettino dell'Istituto Archeologico.

Die metrischen Inschriften mit Kommentar enthält auch die Sammlung:

Carmina latina epigraphica (mit C. E. im Folgenden bezeichnet), conlegit Fr. Buecheler, 2 Teile, Lipsiae 1895 und 1897 (= Anthologia latina, pars posterior);

ferner die Spezialabhandlung:

Vindiciae carminum Pompeianorum, scripsit Fr. C. Wick, in den Atti dell'Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Arti, vol. XXVI (auch separat, Napoli 1907).

Zur Sprache:

Arm. v. Guericke, De linguae vulgaris reliquiis apud Petronium et in inscriptionibus parietariis Pompeianis, Gumbinnae 1875.

Fr. C. Wick, La fonetica delle iscrizioni parietarie Pompeiane, specialmente in quanto risenta dell'Osco e accenni all'evoluzione Romanze. in den Atti dell'Accad. di Archeol. etc., vol. XXIII (auch separat, Napoli 1905).

Die folgende Auswahl ist im wesentlichen nach sprachlichen Gesichtspunkten getroffen. Die metrischen Inschriften

[1] Suppl. pars 1: Tabulae ceratae Pompeis repertae annis 1875 et 1887, edd. Aug. Mau et C. Zangemeister, Berol. 1898 (Quittungstafeln des pompejanischen Bankiers und Auktionators L. Caecilius Jucundus [155 Nummern]). Eine Probe s. S. 45.

(n. 1—20) stehen voran, nach Möglichkeit sachlich geordnet, ebenso wie die prosaischen. Hinter unsicheren Lesungen steht ein Fragezeichen. — Für freundliche Mitteilungen sei Herrn Dr. *Wick* in Turin bestens gedankt.

1. CIL. IV, 1824. C. E. 947. Wick p. 29.
Quisquis amat, veniat. Veneri volo frangere costas
fustibus et lumbos debilitare deae.
si potest illa mihi tenerum pertundere pectus,
quit ego non possim caput illae frangere fuste?

2. CIL. IV, 1173 add. p. 204. CE. 946. Wick p. 28.
Quisquis ama valia, peria qui noscit amare.
bis tanto pereat quisquis amare votat.
(*Vgl. n. 3199* cuscus amat valeat, pereat qui noscit amare.)

3. CIL. IV, 1928. C. E. 937. Wick p. 27.
Scribenti mi dictat Amor mostratque Cupido:
a (?) peream, sine te si deus esse velim.

4. CIL. IV, 1837. C. E. 949. Wick p. 27.
Si potes et non vis, cur gaudia differs
spemque foves et cras usque redire iubes?
ergo coge mori quem sine te vivere cogis:
munus erit certe non cruciasse boni.
quod spes eripuit, spes certe reddit amanti.
Darunter steht von anderen Händen:
qui hoc leget, nunc quam posteac aliid (*oder* aled) legat
und: nunquam sit salvos qui supra scripsit.

5. Not. d. scavi 1888, p. 519. Bull. inst. arch. 1889, p. 122. C. E. 950. Wick p. 30.
O utinam liceat collo complexa tenere
braciola et teneris oscula ferre labelis.
i nunc, ventis tua gaudia, pupula, crede.
crede mihi, levis est natura virorum.
saepe ego cu media vigilare perdita nocte,
haec mecum meditas: multos Fortuna quos supstulit alte,
hos modo proiectos subito praecipitesque premit:
sic Venus ut subito coiunxit corpora amantum,
dividit lux, et se paries (?) quid ama (?).

6. Wick p. 27 nach Soglianos Lesung.
Quisquis amat nigra, nigris carbonibus ardet:
nigram cum video, mora libenter edo.

7. Not. d. scavi 1908, p. 64. 192.
Si quis non vidi Venerem, quamti ⏑ ⏑ — —
pupa mea aspiciat: talis et — ⏑ ⏑ —

8. CIL. IV, 1860. Eph. epigr. I, p. 53. Wick p. 23.
Quoi scripsi semel et legit, mea iure puellast:
quae pretium dixit, non mea sed populi est.

9. Not. d. scavi 1874, p. 18. C. E. 929. Wick p. 10.
Semper M. Terentius Eudoxsus unus supstenet amicos
et tenet et tutat, supstenet omne modu.

10. Bull. capt. arch. 1874, p. 252. C. E. 930. Wick p. 32 fg.
Talia te fallant utinam medacia, copo:
tu vedas acuam et bibes ipse merum.

11. CIL. IV, 1880. C. E. 933. Wick p. 18.
At quem non ceno, barbarus ille mihi est.

12. CIL. IV, 1895. Wick p. 14.
Quid pote tan durum saxso aut quid mollius unda?
dura tamen molli saxsa cavantur aqua.

13. CIL. IV, 1227. C. E. 928. Wick p. 31.
Venimus hoc cupidi multo malo ire cuietus,
ut liceat nostros visere, Roma, lares.
Der erste Vers ergänzt nach der Inschrift Not. d. scavi 1902 p. 212, vgl. Buecheler, Glotta 1, 9. — Vgl. CIL. Suppl. I, n. L, 9 Calventi Queti, *CIL. IV, 3113* quesce.

14. CIL. IV, 813. C. E. 333. Wick p. 22.
Otiosis locus hic non est, discede morator.

15. CIL. IV, 1904. C. E. 957. Wick p. 23.
Admiror, o pariens, te non cecidisse ruinis,
qui tot scriptorum taedia sustineas.

16. CIL. IV, 2069. C. E. 37. Wick p. 17.
Moram si quaeres, sparge miliu et collige.

17. CIL. IV, 1877. C. E. 42. Wick p. 8. *(Rätsel.)*
Mulier ferebat filium similem sui.
nec meus est nec mi similat, sed vellem esset meus.
et ego voleba ut meus esset.

18. Not. d. scavi 1877, p. 250. Bull. inst. arch. 1877, p. 223. C. E. 44. Wick p. 35.
Amoris ignes si sentires, mulio,
magi properares, ut videres Venerem.
diligo iuvenem venustum. rogo, punge, iamus.
bibisti: iamus. prende lora et excute,

Pompeios defer, ubi dulcis est amor.
meus es.

19. CIL. IV, 2246.
Hic ego cum veni, futui, deinde redei domi.

20. CIL. IV, 1234. Wick p. 34.
Pupa que bela es, tibi me misit qui tuus est: vale.

21. CIL. IV, 538. C. E. 233.
Tetraites, Prudes *(Gladiatoren).*
Darunter:
abiat Venere Bompeiana iratam qui hoc laesaerit.

22. CIL. IV, 2276.
Presta mi sinceru: sic te amet que custodit ortu Venus.

23. CIL. IV, 1291.
Da fridam pusillum.

24. Not. d. scavi 1876, p. 194. Bull. inst. arch. 1878, p. 193. *(Würfelszene.)*
Noxsi, a me tria, ego fui.
Orte fellator, ego fui.
Itis, foris rixsatis.

25. *wie 22.*
Exsi. — Non tria, duas est.

26. CIL. IV, 1507, s. auch additam. *(Sclavenpensen.)*
Vitalis trama pesu
Florentina pesa III
Amaryllis pesu trama et stamen *usw.*

27. Not. d. scavi 1880, p. 396: *daraus eine Auswahl. (Tägliche Ausgaben.)*
VIII idus: casium I pane VIII oleum III vinum III.
VII idus: pane VIII oleum V cepas V pultarium I pane puero II vinum II.
VI idus: pane VIII puero pane IV halica III.
V idus: vinum domatori* pane VIII vinum II.
IV idus: femininum VIII . . dicum (ulpicum?)* I bubella I palmas I thus I casium II botellum I casium molle IV oleum VII.
III idus: pane II pane puero II.
pri. idus: puero pane II pane cibar. II porrum I.
idubus: pane II pane cibar. II oleum V halica III pisciculum II.

28. CIL. IV, 581. *(Wahlempfehlung.)*
M. Cerrinium Vatiam aed. o. v. f.[1], seribibi universi rogant. Scr. Florus cum Fructo . . .

29. CIL. IV, 221.
M. Cerrinium Vatiam aed., dignum rei p., Tyrannus cupiens fecit cum sodales.

30. CIL. IV, 698.
Sabinum et Rufum aed. d. r. p. Valentinus cum discentes suos rog.

31. CIL. IV, 429.
C. Julium Polybium aed. o. v. f. panem bonum fert.

32. CIL. IV, 3294, p. XVII.
M. Capellium et L. Albucium Statia et Petronia rog. tales cives in colonia in perpetuo.

33. CIL. IV, 548.
Tu de contra rog(are) deb(es) Artor(ium).

34. CIL. 1254 und addit. p. 191. *(Verlustanzeige.)*
Urna aenia pereit de taberna. Sei quis rettulerit, dabuntur HS LXV; sei furem dabit, unde rem (?) servare possim (?) HS XX . . . .

35. Not. d. scavi 1887, p. 34.
Equa siquei aberavit cum semuncis honerata, a. d. VII k. Decembres convenito Q. Deciu Q. l. Hilarum . . . . . . citra pontem Sarni fundo Mamiano.

36. CIL. IV, 158. *(Wohnungsanzeige.)*
Insula Arriana Polliana Cn. Allei Nigidi Mai locantur ex id. Iulis primis tabernae cum pergulis suis et cenacula equestria et domus. Conductor convenito Primum Cn. Allei Nigidi Mai servum.

37. CIL. IV, 1136.
In praedis Juliae Sp. f. Felicis locantur balneum Venerium et nongentum tabernae, pergulae, cenacula ex idibus Aug. primis in idus Aug. sextas annos continuos quinque. S. q. d. l. e. n. c.

38. Not. d. scavi 1880, p. 299; vgl. CIL. IV, 1185. *(Spielanzeige.)*
D. Lucreti Satrí Valentis fláminis Nerónis Caesaris Aug. fíli perpetuí gladiatorum paria XX, et D. Lucretio *(sic!)*

---

[1] = oro vos faciatis.

Valentis fili glad. paria X, pug. Pompeis VI. V. IV. III. pr. idus Apr. Venátio legitima et vela erunt. — Ser. Aemilius Celer sing. ad luna.

39. CIL. IV, 1989, p. 214.
Hec venatio pugnabet V k. Septembres, et Felix ad ursos pugnabet.

40. CIL. IV, 2183.
Campani victoria una cum Nucerinis peristis. — Nucerinis infelicia. — Puteolanis feliciter! omnibus Nucherinis felicia: et uncu Pompeianis Petecusanis.

41. Roem. Mitteil. 1886, p. 146.
Paris únio scaenae.

42. Bull. inst. arch. 1885, p. 250. Not. d. scavi 1884, p. 50.
Fullo Cresces Salinesibus salute.

43. CIL. 1241.
Secundus quoservis proficisces salutem libes . . .

44. CIL. IV, 2353, add. p. 219.
Campani salvete viri: Aulus Olo suo salutem.

45. CIL. IV, 1864.
Samius Cornelio suspendre.

46. CIL. IV, 2013.
Nycherate, vana succula, que amas Felicione et at porta deduces, illuc tantu in mente abeto.

47. Bull. inst. arch. 1878, p. 190.
C. Hadius Ventrio eques natus Romanus inter beta et brassica.

48. CIL. IV, 1391.
Veneria Maximo mentla exmuccavt per uindemia tota.

49. CIL. IV, 2048.
Secundus pedicavd pueros . . . .

50. CIL. IV, 1593.
. . . ivia Alexandro salute. Si vales, non muntu curo.

51. CIL. IV, 2124.
Neroni Caesri Agusto.

52. CIL. IV, 1665.
Restituta cum Secundo domno suo.

53. CIL. IV, 1403.
Spendusa Tessala (?) valea.

54. CIL. IV, 918.
Secundus regimonium tenet feliciter.

55. Not. d. scavi 1899, p. 233.
Ingenuosus sis.

56. Bull. inst. arch. 1874, p. 202.
IIII non. Nov. in lud. gallin . . . . et gall. XV k. Nov. Puteolana peperit mascl. III femel. II.

57. Not. d. scavi 1878, p. 262.
Spees moribus bellis, a. *(= assibus)* VIIII.

58. Not. d. scavi 1896, p. 428.
Sabina, felas, no belle faces.

59. Not. d. scavi 1891, p. 260, n. 23.
Tu mortus es
wie CIL. IV, 3129 cadaver mortus.

60. Eph. ep. I, 181, n. 290.
XV k. Febrares.

61. CIL. IV, 2016.
Mulus hic muscellas docuit.

62. CIL. IV, 1714.
Itu reditu X passi DC. XL.

63. CIL. IV, 2083.
Myrtile, habias propitium Caesare.

64. CIL. IV, 1779.
Bassilica.

65. CIL. IV, 2445.
Paganis maldixi, te testifico.

66. CIL. IV, 2070.
IIX id. Iulias axungia p. CC, aliu, manuplos CCL.

67. CIL. IV, 1712.
Pr. idus Iulias refeci scalpro anglato et subla nerviaria.

68. CIL. IV, 882.
Pilocalus votum solvit libes merito.

69. CIL. IV, 2059.
Ianuarias nobis felices multis annis.

70. CIL. IV, 1589 fg.
Aprodite issa. — Euge issa.

71. CIL. IV, 2416; vgl. Add.
Miccio ciocio . . u tuo patri cacanti confregisti peram. Miccionis statum cosiderate.

72. CIL. IV suppl. 1, n. VI, p. 284. *(Quittungsurkunde vom 29. Mai 54 n. Chr.)*

Chirographum. — M.' Acilio Aviola M. Asinio cos. IIII k. Iunias Salvius heredum N. Nasenni Nigidi Vaccula servos scripsi me accepisse ab L. Caecilio Iucundo sestertia nummum tria milia quinquaginta nove nummos ob auctione mea, quem in stipulatu eius redegi, quae minutati quem ad modum volui ab eo accepi in hanc diem. Actum Pompeis. *(Folgen Unterschriften.)*

73. CIL. IV, 2551. *(Amphoreninschrift.)*

C. Pomponio C. Anicio cos. ex fund. Badiano diff. (= *diffusum)* id. Aug. bimum.

74. Eph. ep. I, 189 *(wie 73).*

g. *(= garum)* socciorum.

75. Villefosse, Monuments Piot V (1899), p. 90. *(Silberschatz von Boscoreale bei Pompeji.)*

M. Domitius fece Polygnos. P. I.S. *(= pondo I, semissem).*

Testamentum porcelli.

Diese volkstümliche Parodie der juristischen Testamentsformen war schon Hieronymus bekannt (in der Vorrede zum 12. Buch seines Jesaias-Kommentars, S. 493 ed. Vallarsi: multo pars maior est Milesias fabulas revolventium quam Platonis libros . . . denique Timaeum de mundi harmonia astrorumque cursu disputantem ipse qui interpretatus est Tullius se non intellegere confitetur, testamentum autem Grunnii Corocottae porcelli decantant in scholis puerorum agmina cachinnantium). *Die erste kritische Ausgabe mit ausführlichem Kommentar veranstaltete M. Haupt im Berliner Lektionsverzeichnis vom Sommer 1860 (= opusc. II, 175ff.). Wir geben den Text nach der Feststellung Buechelers in seiner letzten Petronausgabe (1904), S. 243fg., wo auch neues handschriftliches Material benutzt ist.*

Incipit testamentum porcelli:

M. Grunnius Corocotta porcellus testamentum fecit. quoniam manu mea scribere non potui, scribendum dictavi.

Magirus cocus dixit. 'veni huc, eversor domi, solivertiator[1], fugitive porcelle, et hodie tibi dirimo vitam.' Corocotta porcellus dixit 'si qua feci, si qua peccavi, si qua vascella pedibus meis confregi, rogo, domine coce, vitam peto, concede roganti'. Magirus cocus dixit 'transi, puer, affer mihi de cocina cultrum, ut hunc porcellum faciam cruentum'. porcellus comprehenditur a famulis, ductus sub die XVI Kal. Lucerninas, ubi abundant cymae, Clibanato et Piperato consulibus. et ut vidit se moriturum esse, horae spatium petiit et cocum rogavit, ut testamentum facere posset. clamavit ad se suos parentes, ut de cibariis suis aliquid dimitteret eis. qui ait:

'patri meo Verrino Lardino do lego dari glandinis[2] modios XXX, et matri meae Veturinae scrofae do lego dari Laconicae

---

[1] soliverriator, *eine Hdschr. bei Haupt, viell. richtiger (vgl.* everriator). — [2] glandis *ein Teil der Hdschr., ebenso Buech.* (vgl. Archiv f. lat. Lex. XV, 548).

siliginis modios XL, et sorori meae Quirinae, in cuius votum interesse non potui, do lego dari hordei modios XXX. et de meis visceribus dabo donabo sutoribus saetas, rixoribus[1] capitinas, surdis auriculas, causidicis et verbosis linguam, bubulariis[2] intestina, esiciariis[3] femora, mulieribus lumbulos, pueris vesicam, puellis caudam, cinaedis musculos, cursoribus et venatoribus talos, latronibus ungulas. et nec nominando coco legato dimitto popiam et pistillum, quae mecum attuleram; de Theveste usque ad Tergeste liget sibi collum de reste. et volo mihi fieri monumentum ex litteris aureis scriptum: "M. Grunnius Corocotta porcellus vixit annis DCCCC · XC · VIIII · S · quodsi semis vixisset, mille annos implesset". optimi amatores mei uel consules vitae, rogo vos ut cum corpore meo bene faciatis, bene condiatis de bonis condimentis nuclei, piperis et mellis, ut nomen meum in sempiternum nominetur. mei domini vel consobrini mei, qui testamento meo interfuistis; iubete signari.'

Lardio signavit. Ofellicus signavit. Cyminatus signavit. Lucanicus signavit. Tergillus signavit. Celsinus signavit. Nuptialicus signavit.

explicit testamentum porcelli sub die XVI Kal. Lucerninas Clibanato et Piperato consulibus feliciter.

---

[1] risoribus *verm. Leo (Thes. l. l. s. v. capitina),* vixatoribus *andere.* — [2] botulariis *verm. Haupt.* — [3] isiciariis *mit einer Hdschr. Buecheler.*